Эхэ найхан нютагаа эдэ хамта мандуулая!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1996 ДЕКАБРИИН 4
Үбэлэй эхин шарагшан гахай һарын 24
СРЕДА
гарагай 4
№232 (19572)
Газетын сэн хэлсээтэ.

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ ҮНГЭРГЭБЭ

Буряад Республикын Арадай Хуралай [illegible]лэгшэ М.И.Семёнов республикын олондо [illegible]эсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй [illegible]лэгшэдтэй уулзажа, пресс-конференци [illegible]гэбэ. Пресс-конференцидэ Арадай [illegible]лай комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр [illegible]даһан байна.

[illegible]И.Семёнов Арадай Хуралай һая үнгэрһэн [illegible] хоёрдохи сессиин хүдэлмэри тухай [illegible]хэдөө, сесси дээрэ хараалагдаһан бүхы [illegible]удалнууд зүбшэн хэлсэгдээ, зохихо [illegible]олнууд баталан абтаа гэжэ онсолон [illegible]эглэбэ.

[illegible]аань журналистнууд Арадай Хуралай [illegible]лэгшэдэ олон асуудалнуудые табижа, [illegible]эн харюунуудые абаһан байна. Тэдэ [illegible]дэл-харюунуудай зарим хубииень эндэ [illegible]ая.

[illegible]удал: Республикынгаа экономико [illegible]аруулхын тула предприятинуудые [illegible]гэдэг болгохо, продукци үйлэдбэрилдэг [illegible]талаар ямар хэмжээн үүд хараалагданаб [illegible]өөрэжэ үгыт.

[illegible]юу: Үнэхөөрөөшье, һайн шанартай [illegible]кци үйлэдбэрилдэг болоогүй һаа, муу [illegible]лһаа гараха гээшэмнай хүшэр ааб даа. [illegible] предприятинуудта хэрбээ өөһэдөө өөрын [illegible]ар ямар нэгэ шухала продукци [illegible]бэрилжэ эхилээ һаань, налог түлэлгын [illegible]ар болон бусадшье хүнгэлэлтэнүүд [illegible]дохо гэжэ хараалагдана. Гэхэ зуура [illegible]шье продукци үйлэдбэрилжэ шадахаяа [illegible]он предприятинуудые хааха хэрэгтэй гэжэ тоолонобди. Тодорхойлон хэлэбэл, өөһэдөө өөрынгөө хүсөөр олзо оршо олохо зорилго табигдаха ёһотой.

Асуудал: Улаан-Үдын мэр байһан Шаповалов тухай асуудал Арадай Хурал дахин хэзээ хаража үзэхэб?

Харюу: Арадай Хурал Шаповалов тухай асуудал дахяад хаража үзэхөөр хараалаагүй. Сүүдэй шиидхэбэри гаргаһанай һүүлээр, Улаан-Үдын өөһэдын хүтэлбэриин толгойлогшын һунгалта үнгэргэхэ тухай асуудал гараха юм бээ.

Асуудал: Хариин гүрэнүүдэй зүгһөө мүнгэ һомолхо, хамтын предприятинуудые байгуулха талаар ямар зорилго бии гээшэб?

Харюу: Даб дээрэ хамтын ехэ предприятинуудые байгуулха зорилго үгы. Гэбэшье республикын Хүдөө ажахын министерство, жэшээлхэдэ, архи үйлэдбэрилхын түлөө орооһо таряа үгэжэ, архи худалдажа олдоһон мүнгэеэ хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ зорюулха зорилго табина. Энэнь зүб шиидхэбэри гэхээр.

Асуудал: Буряад Республикын Президент-Правительствын түрүүлэгшэ Л.В.Потаповай гаргаһан "онсо гурим" тухай юун гэхэ байнабта? Буряад Республикын бүхы хуулинууд хүсэгүй болохо шэнгеэр һанагдана.

Харюу: Тиимэ бодол буруу. Россин Федерациин, Буряад Республикыншье хуули эбдэхэ гурим байхагүй. Ерэхэ жэлэй январиин сесси дээрэ тэрэ "онсо гурим" тухай асуудал хаража үзэхэбди.

Є. ОЧИРОВ.

ЭНЭ ДУГААРТАМНАЙ:

Үндэр ургаса—үдэр бүриин оролдолгоһоо
ӨӨҺӘДЫН ХИЛЭЭМЭН ҮНЭГҮЙ 2
Буряад Республикын Арадай Хуралай Тогтоолнууд
УЛАС ТҮРЫН БАЙДАЛҺАА 3
ЗУУН НААДА, ТҮМЭН ТААБАРИНУУДЫЕ ЗОХЁОН НАЙРУУЛААД... 4

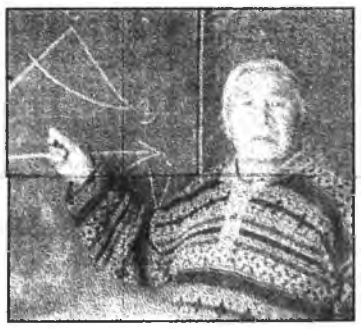

Энэ нюураймнай айлшан
ҮНЭН ЭРДЭНИИН ҮНГЭ ХУБИЛДАГГҮЙ 5
ЗОРИГ ЕХЭТЭЙ ЗОРИГТО 7
Соедой һонин 8

Уншагшын һанамжа

ДОМОГТО ГАЗАРАА МҮНХЭЛЭЭ

[illegible]дхал түргэн [illegible]ий асатан урдаһан [illegible]ан дунда (Ононой [illegible]шын сэлеэнһээ [illegible]лон) Эхэ-Арал гэжэ [illegible]имай шугын дунда [illegible]юм. Тэндэ Чингис [illegible]1162 ондо түрэһэн, [illegible]ньтоонтыень тайжа [illegible], обогор добо [illegible]он байгаа. Тэрэнь [illegible] сагһаа хойшо [illegible]ун-Болдог гэжэ [illegible]дэн түүхэтэй.

[illegible]гис хаанай ажаһууһан, [illegible]эн, хүдөөлүүлэгдэһэн [illegible]а (Монгол ороной [illegible]гуудаар) томонууд [illegible]үүд бодхоогдоһон гээшэ. [illegible]дэ Ононой Эхэ-Аралай [illegible]йһан Дэлюун-Болдогой [illegible]да шулуугаар хүшөө [illegible]бодхобол, ехэ һайн бэлэй. [illegible]бан самсаалтай томо шулуун дээрэ монгол, буряад, ород хэлэнүүд дээрэ: **"Агууехэ дээдэ түрэлтэ Чингис хаан 1162 ондо эндэ түрэһэн юм"**,—гэжэ һиилэбэл болохо байгаа. Энэ шухала хэрэг үйлые Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёл хүгжөөхэ нэгэдэл эмхидхэхэ уялгатай байна.

Б-Б. НАМСАРАЙН.
("Толон" сонинһоо).

ДЕЛЕГАДУУД ҺУНГАГДАБА

[illegible]он тойронхи байгаали хамгаалагшадай ээлжээтэ конференци һаяхан [illegible] Жэлдээ нэгэ удаа зарлагдадаг гус конференци дээрэ үнгэрһэн үе соо [illegible]лжэ ябуулганнуудай хаана һайнаар, аали нобшоор ябуулагдажа байһан [illegible]тэн ехэ хөөрэлдөөн болоһон байгаа.

[illegible]еренцидэ хаяадагшад зүбшэгдэһэн асуудалаар тодорхой шиидхэбэри [illegible]абаа. Байгша оной декабриин 10-да Москва хотодо эхилхэ байгаали [illegible] бүхэроссин бүлгэмэй съездэ хабаадаха делегадууд һунгагдаһан [illegible]

[illegible] Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо, [illegible] хамгаалха республиканска бүлгэмэй советэй түрүүлэгшэ В.К.Агалов, [illegible] хамгаалха Хяагтын аймагай бүлгэмэй түрүүлэгшын орлогшо [illegible]рьев, "Ариг Ус" гэжэ акционернэ бүлгэмэй медицинэ болон санитарна [illegible]охалагша шалгагша ба тус бүлгэмэй байгаали хамгаалха эмхидин [illegible]лэ В.Б.Бильдагаев гэгшэд олоной дуугаар съездын делегадууд боложо [illegible]. Эдэн ер декабриин 8-да аян замда мордохо.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ХҮНЭЙ ТЭСЭБЭРИ—ХЭДЫ БОЛОТОР БЭ?

Һанаа үнөөндэ орохоор бэшэ байдал Росси гүрэндэмнай тогтонхой. Хэдыхэн жэлэй урда хэрбээ хэн нэгэнэй иимэ юумэн болохо гэжэ хэлэбэл—хэн этигэхэ байгааб. Муу зүүдэндээшье хараха аалши.

Мүнөөдэр—гүрэн дотор мүнгэн үгы. Ганса бюджетнэ эмхинүүдтэ гүрэн 600 шахуу миллиард түхэриг үритэй. Пенсиин үри 300 шахуу миллиардда хүрэнхэй. Харин гүрэнэй бүхы үри—зоной элдэб түлбэри, салин хүлһэн болон бусад—40 гаран триллион түхэриг болоо. Энэ ехэ хэмжээнэй мүнгэнэй даб дээрээ бии болошохонь хаанаһаа байха һэм даа. "Станок" хүдэлгэхэ гэлсэнэ—теэд энэмнай инфляциин үшөө һүжэрхэ үндэһэн. Юрэдөөл, хайшаашье хара-солоохой үгыл шэнги.

Хэды тиимэ болоод байбашье—мүнөөхил һунгалтануудай Росси дотор үсэд нэтэрүүгээр үнгэргэгдэһөөр. Область, хизаарнуудай толгойлогшонорые—мүнөө хэлэдэггэл губернаторнуудые—ехэнхи ушартаа хоёр, заримдаа гурбан шата болгон һунганабди. Улаан-Үдэ мэтэ багахан хотын мэрые һунгахада, 3 миллиард түхэригэй хэрэгтэй байбал, жэшээнь, Курска областиин толгойлогшые, "мэдээжэ" Руцкой гээшые һунгахада, хэды мүнгэн гаргашалагдааб?

Харин тиихэдэ, хахад жэлээр мүнгэ абаагүй зоной тоо үдэр бүри олошоржол байна. Хулгай, дээрмэдэлгэ һүжэржэл байна. Президентын, Правительствын ажалые шүүмжэлэгшэдэй тоо нэмэжэл байна. Хүнэй тэсэбэри ехэ... Теэд хэды болотор?

ДЕКАБРИИН 20-до ЮУН ХУБИЛХАБ?

Засагай дээдын зургаануудай байшангуудай хажууда хирэ-хирэ болоод лэ буһалгаашад сугларан эрилтэнүүдые габидаг. Һаяхана республикын эмнэлгын эмхинүүдэй худэлмэрилэгшэд сугларжа, мүн лэ "шуулдаа" һэн. Теэд үрэ дүнгынь мэдээжэл ааб даа. Медигүүдэй буһалгаанай хорооной (стачкомой) мэдүүлһэнэй ёһоор—буһалгаа эхилхэ болзор энэ һарын 20 болотор хойшолуулагдаа һэн. Теэд тэрэ болзоройнь ерэхэдэ, юунэй хубилхые стачкомой гэшүүдэй хэнииньшье мэдэнэгүй. Гэбэшье, буһалгаанда бэлэдхэлэй ажал ябуулагдаһаар: врачнуудай үбшэн зониие хараха, эмнэлгэ ябуулха ажал эрид үсөөрхэ, түлбэритэ эмшэлгэ үшөө олон болохоһоо эхилээд, хэмжээнүүд бэелүүлэгдэхээр хараалагдана.

Гүрэндэ, засаг баригшадта "гомдожо", тэдэнэй буһалгаалхада—бүхы хойшолонииень хэн даажа абаха болоноб? Зүб даа—юрын лэ зон: үбгэд хүгшэд, үхибүүд, үбдэжэ мунхиһан лэ хүн. Иимэл хуби заяатай зон байба гү, Россин эрхэтэн.

ҺУРГУУЛИНУУД ХААГДАА—ХЭШЭЭЛНҮҮД ҮГЫ

Республикымнай 74 һургуулида мүнөө хон-жэн. Хонхошье жэнгирнэгүй, хүүгэдэй хүхюун дууншье зэдэлнэгүй. Ушарынь—буһалгаан. Апрель һараһаа салин абаагүй багшанар, өөһэдынгөө шиидхэбэреэр, үхибүүдээ гэртэнь тараажа—мүнгэ түлэжэ эхилхэдэл, ажалдаа гарахабди гэжэ мэдүүлэнхэй.

Улаан-Үдэдэ иимэ һургуулинуудай тоо мүнөө дээрээ 43, худоо нютагуудта—31. Тодорхойлбол, Сэлэнгын аймагта—7, Кабанскда—4, Хоридо—7 гэхэ мэтэ. Багшанарай эрилтэ ганса—салин түлэхэ гэһэн.

"Амаралтада" табигдаһан үхибүүдэй олонхидынь "ура" гэлдээд ябаал бээ даа. Уйдхартайнь гэхэдэ—олохон юумэ һүүлээрнь хайша хэрэг үзөөд лэ гарашаха болонод. Илангаяа һургуули дүүргэхэ үхибүүдтэ энэнь нүлөөтэй. Теэд яахабши, тиимэл сагта тудаһан бидэнэртэ тэсэхэл бологдоно гү? Багшанаршье нэгэ талаараа зүбтэй, үхибүүдшье хайратай, харин засаг баригшад тушаа юу хэлэлтэйб...

В. ШАГДУРОВ.

Тоншо мэдээлэлнүүд

Үндэр ургаса-үдэр бүриин оролдолгоһоо

ӨӨҺЭДЫН ХИЛЭЭМЭН ҮНЭГҮЙ

Али бүхы аргаар лэ ороо̀ho таряа элбэгээр ургуулжа абаха, яажашье hаань, зоноо өөhэдын хилээмэ, талхаар хангадаг болохо тухай тээсгэн республикын агрономуудай зүблөөн дээрэ ехэхэн хөөрэлдөөн болоо hэн.

Анханhаа хойшо таряа ехээр ургуулдаг Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй, Зэдын, Хяагтын аймагуудhаа гадна, Яруунa, Захаамин, Баргажан, Хурамхаан гэхэ мэтэ нютагуудай ажахынуудшье өөhэдынгөө ургуулhан таряагаар зоноо хилээмэ, талхаар хүсэд хангаха аргатай гэжэ хэлэгдээ. Энэ талаар олонхи аймагуудта бага бэшэ хүдэлмэришье ябуулагдана.

Һаяхан Яруунын аймагай "Победа" колхозой ахамад агроном Б.Д-Н.ЦЫРЕНОВТЭЙ хөөрэлдэхэдөө, гол түлэб энэл асуудалда анхарал хандуулаа hэм.

—Батор Данзан-Нимаевич, танай аймагай саада захын олонхи нютагуудта таряан хүсэд эдеэшэдэгүй, имагтал наагуурхи хэдэхэн ажахынууд лэ таряа ургуулдаг гэжэ мэдэнэбди. Теэд мүнөө өөhэдынгөө ургуулhан таряагаар зоноо хилээмэ, талхаар хангадаг болохо талаар юуп хэгдэнэб?

—Урдынхидал ондоо область, хизаарнуудhаа эдихэ таряа, талха асарха, худалдажа абаха гээшэмнай гайтай ехэ гаргашатай гэжэ бултанда мэдээжэ. Ямаршье hаа, өөhэдымнай ургуулhан таряанай хилээмэн хэзээшье хямда сэнтэй байха ха юм. Юрэдөөл мүнөө таряа ургуулга гол шухала болоод байна.

Энээн дээрэhээ hүүлэй үедэ заха холын гэжэ тоотой Яруунын аймагайшье олохон ажахынууд эдеэ хоолдо орохо таряа ургуулдаг болохо гэжэ ороддоно. Жэнээнь, энэ жэлдэ "Ульдэргэ", "Победа", "Дружба" колхозуудhаа, Эгэтын совхозhоо гадна, Яруунын хамтарал, "Улаан Туяа", Шэрэнгийн колхозууд, Тулдуунай совхоз гэхэ мэтэ ажахынууд яhала ехэ газарта таряа тарижа, муу бэшэ ургаса абаа.

Хэнэйшье мэдэhээр, нэн түрүүн эндэхи байгаалидаа, сагай уларилда тааранги, нютагжаhан hайн сортын үрэhэн хэрэгтэй ааб даа. Шалгагдаа, туршагдаагүй, дайралдаhан лэ сортын таряа тарижа, эндэ яашье холо ошохогүйш. Манай эндэхи нютагуудай байгаали, сагай уларил бэшэ тээгүүрхиhээ ондоо, ехэхидээ ой хүбшэ, хада уулада дүтэ, халтад гэхэдээ хабар хожом болотор хүйтэн байдаг, намар эртэ хюруу унажа болодог газар ха юм.

Иимэ эрхэ байдалда аймагайнгаа ажахынуудые нютагжаhан, шалгагдамал сортын таряанай үрэhөөр хангаха эгээл харюусалгатай зорилго манай ажахыда даалгагданхай.

—Теэд энэ шухала уялгаяа хэр дүүргэнэбта?

—Һүүлэй жэлнүүдтэ нилээд олон туршалга, шэнжэлгэ хэжэ, ондо ондоо газарта, элдэб болзортошье тарижа байгаад, "Сэлэнгэ", "Лютесценс-937" сортын шэниисые гол түлэб нютагжуулжа, аймагай олохон ажахынуудта тараагаабди. Тэрээнhээ гадна аймагай олонхи ажахынуудай обёос, ешмээн таридаг хадань тэдэнийе баhал hайн сортын үрэhөөр хангахын тула, энэ жэлдэ 1500 гектарта обёос таряа hэмди. Шэниисэмнай 900 гектар юм.

Бүхыдэнь 21,5 мянган центнер гэхэ гү, али гектар бүриhөө дунда зэргээр 11,5 центнер таряан абтаа. Намар эртүүр хюруу унаад, зарим ургасыемнай хүлдөөхэеэ hанаа. Энээн дээрэhээ үнгэрэгшэ жэлэйхиhээ доошоо таряан абтаа. Хэды гиигэбэшье hаань, өөhэдынгөө, аймагай ондоошье ажахынуудые үрэhөөр хангахабди.

Саашадаа манай эндэхи уларилда бүри тааруу, улам богони болзорто эдеэшэдэг сортын шэниисын үрэhэ абахын тула 30 гектарта туршалга хэнэбди. Тэндэhээ энэ жэлдэ гектарай 30 шахуу центнер үрэhэнэй ороо̀hон абтаа. Үшөө "Тулунская-12" сортын шэниисэ үрэhэ гарижа туршаабди. Энэнь бүри богони болзорто эдеэшэхэhээ гадна, hайн шапартай талхан, хилээмэн болодог таряан юм.

—Энэ жэлэй таряан ажалай дүнгүүд тухай хэлээ хадаа түрүү механизаторнуудаа нэрлээ hаатнай болохо байгаа.

—Ямаршье ажахыда ургасын хуби заяан хүнүүдэйл мэргэжэл шадабариhаа, тэдэнэй ажалдаа хэр харюусалгатайгаар хандадагhаа нилээд дулдыдаг ааб даа. Энэ талаар манайда ямаршье хүдэлмэриин үедэ үнэн сэхээр, нарин нягтаар ажаллажа, нүхэдөө дахуулжа ябадаг механизаторнууд олон. Жэшээнь, мүнөө жэлэй ургаса хуряалгада онсо шалгарhан комбайнернууд Бадмажап Жамбалов, Мунко Галсанов, Санжа Пригнаев гэгшэд онсо шалгаржа гараа.

Нүгөө талаараа тракторнотаряан ажалай бригадануудые дээдэ эрдэмтэй агрономууд— Намсарай Бардуев, Баир Цыдендамбаев, Петр Цыдыпов гэгшэд хүтэлбэрилнэ. Тиимэhээ эндэ газар таряалан эрхилхэ, илангаяа эрхим шанартай үрэhэ ургуулжа абаха гурим, технологи яhалал наринаар сахигдадаг гэхэдэ болохо.

Манай бригадануудгансашье таряанай сортовой үрэhэ ургуулдаг бэшэ, малай тэжээл горитой болодхэдэг юм. Жэшээнь, энэ жэлдэ 1300 үхэртэ, гэрэ гоодо 500 hаалиин үнеэдтэ, 7 мянга шахуу хонидто үбэлдөө хүсэд хүрэхэ үбhэн, силос, сенаж нөөсэлэгдөө.

—Батор Данзан-Нимаевич, түгэсхэлдөө үшөө юу хэлэхэ байнат?

—Эдеэ хоолдо ородог өөhэдын таряа ургуулдаг болохо гэhэн хойноо үрэhэнэйшгөө ажахые, туршалгынгаа хүдэлмэриие үшөөл нарижуулан hайжаруулха болонобди. Юуб гэхэдэ, аймагай ажахынууд жэл бүхэндэ үрэhэнэй ороо̀hо ондоо тээгүүр холуур бэдэрдэг, худалдажа абадаг байбал, гарзатажа ургашаа ябахагүй. Тиимэhээ манай колхозые, ёhотойл үрэhэнэй ажахы болгохын, туhалхын тула аймаг соо хамтын хүсөөр тусхай жаса бии болгогдохонь.

Типгэжэ хүсэеэ хамтадхажа, үрэhэнэй ажахы бии болгоод, өөhэдын тээрмэнүүдые, пекарнинуудые барьяад байбал, зоноо хилээмэ, талхаар таhалдуулхагүйл ёhотойбди.

М. НАМЖИЛОВ энэ хөөрэлдөө хэбэ.

АЖАЛ ХЭРЭГТЭЭ АБЬЯАСТАЙ

Намаа нютагта "База" гэhэн газарта Евдокия Дархановна Баханова бүхы залуу наhаяа үнгэргөө. Тэрэ бага балшар наhанhаа Дарма ахаяа дахажа, бэрхэ хонишон болоhон юм. Е.Д. Баханова олон үгэгүй, хэдэг ажалаа яб байса бүтээдэг, тон нягта, журамтай малшан гэжэ суггаа хэдэн арбаад жэлдэ ажаллаhан "Ажалай Алдар Солын" орденто ахалагша хонишон Зинаида Очировна омогорхон хөөрэнэ hэн.

Дуся 100 эхэ хонинhоо 100 хурьга абаашьегүй hаа, хододоо жэлhээ жэлдэ 90-95 хурьга тэнжүүлэн, амидын шэгнүүрыень 18-20 килограммда хүргэжэ, түрүүшүүлэй тоодо гарадаг hэн гэжэ Зинаида Очировна Базарова нүхэрөө магтана. Хонишон Е.Д.Баханова "Хүндэлэлэй Тэмдэг" ордендо хүртөhэн, нэгэтэ бэшэ Москва хото ошожо, ВДНХ-гай выставкэнүүдтэ хабаадаhан юм. Тэрэ гурбан үхибүүтэй, хоёрынь басагад. Мүнөө ехэнүүд, дээшээ hуража, мэргэжэлтэ хүдэлмэрилэгшэд болонхой.

Сэсэг БОЛОТОВА,
Эхэ-герой, хонишон.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Е.Д. БАХАНОВА.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТОГТООЛ

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЕПУТАТ М.К. ТУШЕМИЛОВЭЙ ЭТИГЭМЖЭ ТҮЛӨӨЛЭЛГЭНҮҮДЫЕ БАТАЛХА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Мандатна комиссиин элидхэл шагнажа үзөөд, Буряад Республикын Арадай Хурал **шийдэ тогтооно:**

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутат Михаил Карпович Тушемиловэй (1996 оной октябриин 13-да Стеклозаводской hунгуулиин 63-дахи округhоо hунгагдаhан) этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые баталха ба Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудай бүридэлдэ тэрэниие бүридхэлдэ абаха.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. Семёнов

Улаан-Үдэ хото,
1996 оной ноябриин 25.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТОГТООЛ

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТООЛОЛГЫН ПАЛАТЫН ТҮРҮҮЛЭГШЫН ОРЛОГШЫН УЯЛГАhАА Т.А. ДОНДУКОВАЕ СҮЛӨӨЛХЭ ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал **шийдэ тогтооно:**

Тамара Александровна Дондуковае барихан мэдүүлгын ёсоор Буряад Республикын Арадай Хуралай Тоололгын палатын Түрүүлэгшын орлогшын уялгаhаа сүлөөлхэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. СЕМЁНОВ

Улаан-Үдэ хото,
1996 оной ноябриин 26.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТОГТООЛ

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ПРОКУРОРОЙ ТУШААЛДА КАНДИДАТУРА ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хурал Буряад Республикын Үндэсэн Хуулиин 86-дахи статьятан зохилдуулан **шийдэ тогтооно:**

Буряад Республикын Прокуророор Покацкий Александр Филипповичые томилахыень Россин Федерациин Генеральнай Прокурорто зүбшөөлөө үгэхэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. СЕМЁНОВ

Улаан-Үдэ хото,
1996 оной ноябриин 26.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТОГТООЛ

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ СОВЕДЭЙ БҮРИДЭЛДЭ ЗАРИМ ХҮБИЛААЛТАНУУД ТУХАЙ

Буряад Республикын Арадай Хуралай комитедуудай дурадхалнуудые хаража үзөөд, "Буряад Республикын Арадай Хуралай тухай" Буряад Республикын Хуулиин 10-дахи статьятай зохилдуулан Буряад Республикын Арадай Хурал **шийдэ тогтооно:**

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай Советэй гэшүүдэй уялгануудhаа сүлөөлхэ:

Антонов Николай Михайловичые - Туруптаевын hунгуулиин 9-дэхи округhоо депутат

Агалов Владимир Константиновичые - Шэнэ-Уоянай hунгуулиин 34-дэхи округhоо депутат

Альцман Клавдия Павловнае - Текстильнэ hунгуулиин 54-дэхи округhоо депутат

Белоусов Владимир Васильевичые - Восточнын hунгуулиин 1-дэхи округhоо депутат

Боросгоев Дамба Чимитовичые - Яруунын hунгуулиин 9-дэхи округhоо депутат

Коренев Александр Степановичые - Заводской hунгуулиин 1-дахи округhоо депутат

Семёнов Бато Цырендондоковичые - Захааминай hунгуулиин 15-дахи округhоо депутат

2. Нюсаар дуугаа үгэлгын дүнгүүдээр Буряад Республикын Арадай Хуралай Советэй гэшүүдээр hунгаха :

Марков Владимир Ивановичые - Студенческэ hунгуулиин 6-дахи округhоо депутат

Нечаев Алексей Григорьевичые - Хяагтын худөөгэй hунгуулиин 26-дахи округhоо депутат

Саганов Владимир Бизьяевичые - Хэрэнэй hунгуулиин 40-дэхи округhоо депутат

Сафронов Владимир Ивановичые - Элхиин hунгуулиин 13-дахи округhоо депутат

Семенихин Сергей Владимировичые - Тулаевска hунгуулиин 1-дахи округhоо депутат

Сундарон Дарима Доржиевнае - Хурамхаанай hунгуулиин 1-дахи округhоо депутат

Пермяков Анатолий Васильевичые - Байгал-Худариин hунгуулиин 20-дахи округhоо депутат.

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. СЕМЁНОВ

Улаан-Үдэ хото,
1996 оной ноябриин 26.

Дэлгүүр: ажабайдал, ажал хэрэг

"ЭЗЭН" ГЭhЭН МЭДЭРЭЛhЭЭ ОЛОН ЛЭ ЮУМЭН ДУЛДЫДАНА

Захааминай мяханай комбинадай "Захааминай агропромкомбинат" гэhэн акционернэ бүлгэм болоhоорнь дахин жэл боложо байна. Дэлгүүрэй харилсаанай урдашье үе бүлэгэй тоодо ородог предприятинууд мүнгэ тангаар дүгаар хангагдадаг байhан юм, тиимэhээ шиидхэгдэхээр болоhон асуудалнууд эндэ олон байгаа.

КОЛБАСАГАЙ ШАНАР ЯАНhЭЭ ДУЛДЫДАНАБ?

Дэлгүүрэй харилсаанай тулан ойко ерэхэдэ, саг болзортоо ойлгохгэдээгүй тэдэ асуудалнууд ойлгара сугларhаар олошороод, ойлгашье хүшэр болоо гэе. Харин эндэ, энээхэн комбинат дүрэй ажаhуудагүй ямар ойлгэн олтирог дээрэ байгаагүй, ойлгэн нэгэл гүрэн дотор оршодог ойлгань, гүрэн дотор мүнөө ойлгожо байгаа хубилаалтануд ойлгонине алгад гаранагүй. Үйлэдбэриин цехүүдэй ойлгон түхеэрэлгэнүүд hэльбэн ойлгэлгдэхэ болоhоор үнинэй. Ойлгөө үе сагта энээн тухай ойлгсэл hанаандаа шэбшохэhээ ойлгэ юун байхаб даа. Комбинадай ажалшадайнь салин ойлгэн 400-500 мянганhаа дээшэ ойлганагүй. Энээнhээ боложо ойлгнуд саг үргэлжэ hэлгэгдэнэ. Ойлгэ бүгэдэ хамтархадаа, - комбинадай үйлэдбэрилэн ойлгодаг продукциин шанарта ойлгөөтэйл байна гээшэ. Ойлгынхэдөө, колбасагай шанар ойлгэн дулдыдадаг бэ гэhэн ойлгалда тус комбинадта 28 жэл ойлгаhэн, hүүлэй жэлнүүдтэ ойлгектор байhан Михаил Евгеньевич Каратаев иигэжэ ойлгусана:

- Урдань үнөохи "ехээр", "ойлгэ ехээр" гэжэ үряалдаг ойлгэн үе сагта, гүрэнэймнай ойлгамтэд, технологууд нэгэ ойлграмм мяханhаа табан ойлгограмм колбаса яажа ойлгахаб гэжэ толгойгоо ойлгоодог байгаа гүб даа. Тиин ойлгамяханда элдэб юумэ нэмэн ойлгижо, энэнь колбасашье ойлгэдэ, колбаса гэжэ ойлгойгоор нэрлэмээр бэшэ ойлгодукци үйлэдбэрилэн ойлгагдадаг байгаа. Колбаса ойлгэдбэрилхэ технологиин ойлгоор, гол түлэб мяхан лэ ойлгэлгэдэхэ ёhотой. Тэд ойлгахынуудта эрдэмтэдэй ойлгижэлжэ зохёоhон гуримай ойлгоор малаа эдеэлүүлдэг, ойлгадуулдаг гээ гүт? Энэ гурим ойлгонуудые наринаар сахижа ойлгезэлүүлхэш гээ хада, энэ тэрэ ойлгүмэн үгы гээд лэ, комбинадта ойлгшаагдаhан малай мяха абажа ойлгахадаш, шахалганда байhан ойлгайнхидал адли - hоом өөхэ-ойлгай байха. Өөхэтэй үхэрэй мя-ойлгаhаа hайн колбаса хэхэгүйш. Ойлгэжэ 5 бодо малай орон-ойлгэ 10-ые абаха бологдожо, ойлгэдбэрилэн гаргадаг про-ойлгукциин оорынь үнэ сэн ойлгэлжэ ошохо. Гахайн мяха ойлгэзгүй hаа, hайн колбаса ойлгохогүй гэжэ манай таабай, ойлгебиинэр үшөө урдандаа ойлгэг байгаа. hайн шанартай ойлголбаса хэжэ гаргахын тула ойлгэрэй мяханда үшөө гахайн ойлгха хахадынь шахуу нэмэхэ ойлгогдодог. Тэд гахайн мяхан ойлганьшье манай аймагта хо-ойлгэ hэн, мүнөошье байдал ойлгажараагүй. Манай ажахы-ойлгда ехэнхидээ эбэртэ бодо мал ойлгэдаг хадаа гахайда гаргаша ойлгэ гээд, мүнөошье баридагүй. Ойлгихаил Евгеньевичтэй ойлгалдахань бэрхэ. Комбинадай ойлгректорээр олон жэл хүдэлжэ, дүршэл ехэтэй болоhон энэ хүн тус асуудалаар "нохой эдиhэн" ааб даа.

2. ДЭЛГҮҮРЭЙ БОЛДОГТОЙ, СОЛДОГТОЙ ХАРГЫГААР

Акционернүүдэй хамтын суглаан дээрэ олоной дуугаар директорээр hунгагдаhан Александр Санеевич Ким (урдань гастрономой директорээр хүдэлжэ байгаа) мүнөө жэлэй хабарhаа тус предприятиие хүтэлбэрилнэ. Иимэ ажалда урдань хүдэлжэ үзөөгүй дээрэhээ, дүршэл багатайшье hаань, шэнэ хүтэлбэрилэгшые ажал эмхидхэхэдээ, ажалай журам сахихадаа бэрхэ хүн гэжэ hайн мэдэхэ хадаа, акционернүүд өөhэдөө тэрэнэй кандидатурые дурадхаhан байгаа. А.С. Кимэй директорээр хүдэлжэ эхилхэдэ, комбинат мяха тушаагшадтаа мүнгыень саг болзортонь үгэжэ шадаагүй, үри шэридэ оронхой байгаа. Мүнөошье болотор үри шэриеэ дуулаан бусаажа шаданагүй. Энээнhээ боложо, мүн мяханай оорынь үнэ сэнгэй нэмэhэнhээ, мяха тушаан абаха асуудал hүүлэй үедэ эндэ эгээл хүндүүлхэй асуудалнуудай нэгэн болонхой. Нэгэ үедэ хүршэ Монголhоо хямда мяха абахаар хэлсэгдэжэ байhан аад, тэндэ хамшаг үбшэн дэлгэрбэ гээд, энэньшье болёо hэн. Энэ хабар Буряад Республикын Президент Л.В. Потапов аймагта ерэхэдээ, ажахыныудhаа мяха тушаажа абахыень урьhаламжаар мүнгэ үгэхөөр найдуулhан аад, мүнгэнэй хомордоhонhоо боложо, энэ асуудалшье шиидхэгдээгүй. Мяха худалдажа абахаар хэлсээн Улаан-Удын "Даба" фирмэтэйшье баталагданхай hэн. Мүн комбинат килограммынь 9500 түхэригөөр мяха худалдажа абаад, колбасагай зүйлнүүдые гарган наймаалжа, аймагай ажахынуудай үрэндэ үриеэ бусаахадань туhалхаар хэлсээн байhан баталагданхай.

Мүнөө намар Улаан-Удэдэ үнгэргэгдэhэн эдеэ хоолой яармаг дээрэ "Захааминай агропромкомбинадай" худалдаанда табиhан колбасагай зүйлнүүд Улаан-Удын мяханай комбинадай иимэл продукцитай хамта наймаалагдахадаа, шанарайнгаа, үнэ сэнгүүдэйнгээ талаар дутаагүй гэжэ яармагай дүнгүүд гэршэлээ. Энэнь тус коллективэй дэлгүүрэй болдогтой солдогтой харгыгаар зүб шэглэл бариhыень hайн гэршэлнэ. hүүлэй үедэ комбинадай үйлэдбэрилэн гаргадаг продукциин хэмжээн болон шанарынь яhала дээшэлээ. Урдань комбинат 1,5-2 тонно колбаса 7 хоногой, туршада үйлэдбэрилэн гаргадаг байhан hаа, мүнөө тэрэнэйнгээ хэмжээе 4-6 тоннодо хүргөө.

Тэд дэлгүүртэ орохо харгы дардам арюун бэшэ даа, ямаршье юумэ эхилхэдэ, нүүдшье бэшэ hаа, ехэхэн лэ хэмжээнэй дабhан "эдигдэдэг" аабза. Дэлгүүртэ орохо замынь жэгдэ бэшэ.

... Урдань мяханай комбинадта худалмэришэд мяха, колбаса хулууна гэhэн hураг зугаа гарадаг байгаа. Тэрэншье үндэhэтэй байгаа. Ажалай журамшье hула hэн. А.С. Ким эдэ мэтын ябадалнуудые болюулха, үндэhөөрнь усадхахын тула горитойхон ороддолго гаргажа эхилээ. Энээндэнь дурагүйшүүлшье байhаниинь эли. hаяхана энэ талаар шуураатайхан ушар болоно hэн. Колбаса буйлуулдаг цехэй 7 ажалшан дүн хамтадаа 300 мянган түхэригэй колбаса хулууhанаа балшыса баригдаад, директорэй энэ хэрэгыень арадай сүүдээр шиидхэхэ гэхэдэнь, цехтэ хүдэлдэг 12 хүн ажалhаа гаргагты гэhэн мэдүүлгэ бэшэжэ, тэдэндэнь хүтэлбэрилэгшэ гараа табиhан байха юм. "Гэмынь урдаа, гэмшэлынь хойноо" гэдэгтэл, иимэ бэлэхэнээр тэдэниие ажалhаань гаргажархиха юм гэжэ ой ухаандаа оруулаагүй хүнүүд мэгдэжэ абаа. Теэд урданайхидал хүлисөөд байдаг сагнай үнэрөө ха юм. Газаамнай дэлгүүрэй хатуу харилсаанай хаha буужа ерээд байна гэжэ үшөө магад ойлгоогүй байhан тэдэндэ энэнь ехэхэн hургаал боложо үгөөл ха.

Арадай Хуралай депутадуудай эндэ оролсоогүй hаань, энэ ушар иигээдшье дүүрэхэ байгаа. Харин хүдөө ажахын ба эдеэ хоолой министр Б.Ц. Семёновой зууршалгаар олон үхибүүтэй, ганса бэе, мүн пенсидэ гарахаар ойртоhон хоёр лэ эхэнэр ажалдаа үлээгдэхэ болоо бэлэй.

- Сугаан дээрэл акционернүүд гэршэёди гэжэ шангаралдаха аад, предприятибултанаймнай хамтын зөөри гэжэ зарим хүнүүд үшөөл ойлгоогүй байhаар. Харин урдынхидаал адли хүн бүхэнэй өөр тухайгаал бодожо байбалнь, энэмнай бүтэхэгүй эхэрэг. Хамтынгаа зөөриие хулуужа, бүхы зонюо хохидолдо оруулжа байhан хүнүүдые ажалhаань болюулаад, худалмэришэдые абажа hургабал, нэгэ-хоёр лэ неделеэр цех зогсоогдохоhоо бэшэ хохидолдо орохогүй hэмди, - гэжэ А.С. Ким хэлэнэ hэн.

Эдэ болон бусадшье шиидхэгдээгүй асуудалнууд, мүн комбинадай хүгжэлтэдэ нүлөөлхэ хараа бодолнуудhая худалжэ эхилhэн хүтэлбэрилэгшэдэ олон. Комбинат өөрын хоёр магазинтай. Тэрэнэй үйлэдбэрилэн гаргадаг продукциин 60-80 килограммынь аймаг доторoо наймаалагдажа, бэшэ хубинь республика доторoо худалдагдадаг. Улаан-Удэдэ өөрын фирменнэ магазин нээхэ хүсэл үнинэй байгаад, тэрэнь мүнөошье хүрэтэрөө хүсэндөө хүрэнэгүй. Дэлгүүрэй харгы болдогтой, солдогтой. Энэ харгыгаар саашалха гээ hаа, олон юумэндэ hуража, хараа шэглэлээ хубилгаха хэрэгтэй гэжэ энэ комбинадай коллектив үнинэй ойлгонхой. Илангаяа шэнэ хүтэлбэрилэгшэ эдэбхи үүсхэлтэй ажалаа эхилжэ, олоной ухаан бодолдо "урагшаал дабшаха" гэhэн ойлгосо мэдэрүүлhэниишье удхатай.

Н. ГАРМАЕВА.

ШУХАЛА ХЭМЖЭЭНҮҮД

"Физическэ культура ба спорт тухай" Хуули ойлгага Буряад Республикада физкультура ба спорт саанадань хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ нүлөө үзүүлнэ гэжэ Буряад Республикын Правительствын заседани дээрэ тэмдэглэгдээ.

Дэбэшье гүс Хуулиин зарим статьянууд тарагданагүй, сахигданагүй гэжэ мэдэрэлтэй. Эдэшээлбэл, 1996 оной 9 hарын туршада эрэмдэг тэйшүүлэй, үншэн хэнэ үхибүүдэй, ойлгшүүлэй дунда республиканска хэмжээндэ ойлгдоол 1-2 спортивна хэмжээ ябуулга ойлгэргэдөө.

Республикын үхибүүд болон хуулиин hаha ойлгөөгүйнүүдэй ороондоол 6 процент (Россин ойлгерацида бүхыдоо 10,5 процент) спортоор ойлгэ hорино.

Спортын hургуулинуудые мүнгөөр хангалга мүн лэ бирагүй. Жэлэй туршада нэгэ эдир спортсмендэ 378 мянган түхэриг (Россин Федерацида--535 мянга) таhалагдадаг байна.

"Физическэ культура болон спорт тухай" Буряад Республикын Хуули бэелүүлхэ талаар хэмжээнүүдэй шухала байhаниие мэдэржэ, Буряад Республикын Правительство тогтоол абаа. "1997 оной түрүүшын хахадта физическэ культура хүгжөөлгэ" гэhэн республиканска программын проект бэлдэлгые хангахыень Залуушуулай, аяншалгын, физкультура болон спортын талаар комитедтэ даалгагдаа.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

Улас түрын байдалhаа

"МЕГАН" -- РОССИДА

Франциин "Рено" гэжэ суута завод Россин "Москвич" бүтээн гаргадаг заводтой хэлсээ баталжа, 1997 онhоо шэнэ түхэлэй машина үйлэдбэрилэн гаргагдадаг болохонь. Түрүүшээр АЗЛК 72 миллион доллар мүнгэ Франциhаа урьhаар абаад, тэндэhээ 40 мянган двигательнүүдые абаха юм.

Тиимэhээ манай гүрэнэй "Москвич" шэнэ двигательнүүдтэй боложо, оронойнгоо бусад түхэлэй автомобильнуудай дунда хүндэтэ hуури эзэлхэ болоно бшуу. Түрүүшын 5 мянган двигатель хабсаргагдаhан зандаа эльгээгдэхэ, удаань двигательнүүдэй хубинуудые манай заводто хабсарган суглуулжа эхилхэ ёhотой гэжэ хэлсээн соонь заагдана.

"Рено" АЗЛК хоёр хамтын предприяти байгуулаад, "Мегана-Классик", "Сеник" гэжэ нэрэтэй хоёр ондоо түхэлэй автомобильнуудые бүтээн гаргажа эхилхэ юм ха. Мүнөө дээрэ иимэ автомобильнуудые үйлэдбэрилэн гаргажа эхилхэ технико-экономическа түсэб табигдажа байнхай. АЗЛК 1997 оной нэгэдэхи кварталда "Меган" гэжэ түрүүшын автомобиль худалдаанда гаргаха хүсэлэнтэй. Саашадаа жэл бүри иимэ түхэлэй 40 мянган автомобиль худалдаа наймаанда гаргагдаха юм. Бүхы юумэнэй урагшатай hайнаар бүтэжэ байгаа hаань, жэлдээ 40 мянга бэшэ, аяар 120 мянган автомобиль бүтээн гаргагдажа болохо гээд АЗЛК-гай генеральна директор Юрий Бородин мэдээсэhэн байна. Франциин "Мегана-Классик", "Сеник" гэжэ шэнэ автомобильнуудынь уласхоорондын салондо hаяхан табигдаhан, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэhэн гээд нэмэжэ мэдээсэнэбди.

Манай АЗЛК-да хабсаргагдан суглуулагдаhан "Мегана" гэжэ автомобиль хямда сэнтэй, hайн шанартай байхаhаа гадна Росси дотор тэнсэхэ, мүрысэхэ иимэрхүү hайн машина үгы байха гээд мэргэжэлтэд тоолоно. "Меган" түхэлэй автомобиль ойрын жэлнүүдтэ олоор үйлэдбэрилдэг болохын тула 300 миллион доллар мүнгэн зөөри хэрэгтэй болохо гээд тухайлагдана.

ПАРИЖ – ТОКИО

Франциин Президент Жак Ширагай албанай хэрэгээр Япон ошохонь гэлсэхэдэнь, хоёр талынхид ехэ найдалтай болоhон юм. Юундэб гэхэдэ, hүүлэй жэлнүүдтэ Франци Япон хоёрой хоорондохи харилсаан "хүйтэнинэг" болоhон байгаа. Үшөө 1992 ондо Франциин премьер-министр байhан Эдит Кроссон "Японецууд - шоргоолжоной үндэhэ яhатан" гэжэ хэлэhэн байгаа. Тэрэниень японецууд буруушаажа, саарhан дээрэ зурааhан Франциин премьер-министрэй дүрэ зурагые бүхы орон дотороо галдажа эхилээ hэн. 1995 ондо Жак Ширагай засагаа абахадань, баhал тэрэнэй зурагуудые шатаажа эхилээ, юундэб гэхэдэ, Японой правительствын буруушаажа байтар, Франци ядерна бомбонуудые тэhэлжэ, туршалганууды хэдэг hэмнай. Гэхэ зуура япон-француз худалдаа наймаанай хэмжээн бага боложол байгаа hүүлэй үедэ Франциин моодыешье япон эхэнэрнүүд хүндэлхэеэ болижо, итальян моодо hайн гэжэ тоолодог болоо юм.

Иимэ эрхэ байдалда Франциин Президент Жак Ширак аяншалжа, ехэ юумэ туйлахань гэжэ тухайлагдаhан гээшэ. Жак Ширак өөрөө Японой уран зураг, поэзи, түүхэ нилээд hайн мэдэдэг гээд тоологдодог. Тэрэ 42-дохиёо гү, али 43-дахияа Япон ошоhон байна. Тиихэдэ Японой премьер-министр Риютара Хашимото 1989 ондо Жак Ширагтай танилсаhан, шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэhэн гээд баримтануд гэршэлдэг. Тэрэ Францида оло дахин ошоhон ааб даа. Ушар иимэhээ имагтал энэ хоёр хүтэлбэрилэгшэд хоёр ороной хоорондохи харилсаа холбоое hайжаруулха аргатай гээд мэдэhэн зон олон байна.

Франци аэробусуудаа, япон хэмэл одые ниидхүүлхэ "Ариан" гэжэ ракетэ болон бусад олон юумэ Япондо худалдаха болонхой. Тэрэ хэлсээниинь "2000 ондо хорин акци" гэжэ нэрлэгдэhэн, энээндэнь газетэнүүд магтаалай олон үгэнүүдые зорюулба. 1997 он - "Японой жэл", 1998 он - "Франциин жэл" гэжэ нэрлэгдэхэ юм.

ТРАНСПОРТНИГУУДАЙ ХЭМЖЭЭН

Финляндиин автотранспортын хүдэлмэришэдэй профсоюз Россин ашаа зөөдэг машинануудта эдеэ хоолой продукци ашахаяа арсаhан ябадалаа hаяхан мэдүүлбэ. Юун дээрэhээ, яахадаа тэндэхи автотранспортын хүдэлмэрилэгшэд Россин ашаа зөөдэг машинануудай жолоошодто дурагүй болоо юм?

- Манай түрэнэй ашаа зөөдэг машинануудай жолоошодые хуули бусаар мүнгэ түлүүлхэ ябадалые болюулха, жолоошодой аюулда орогүйгөөр Россин газар дээрэ ажаллаха эрхэ байдал олгохо эрилтэ бидэ табинабди, - гэжэ транспортна хүдэлмэришэдэй профсоюзай түрүүлэгшэ Кауко Лехикайнен хэлэбэ.

Хоёр ороной хоорондо худалдаа наймаа хэхэ хэлсээнэй ёhоор эдеэ хоол Россида худалдадаг фирмэнүүд ямаршье ашаа ашаха, асарhан ашааень буулгаха ёhотой байгаа ха юм.

Россин хилын харуулшадай болон тамуужанай хүдэлмэрилэгшэд "харюугай" хэмжээнүүдые абажа, Финляндиhаа ерэhэн ашаа зөөдэг 13 машина хилэ дээрэ зогсообо. Тиимэрхүү байдал хоёр ороной хоорондо саг үргэлжэ ушардаг болонхой.

Россин транспортын министр Николай Цах хэзээ Хельсинки ерэжэ, Финляндиин министртэй хэлсээ хэхэ юм ааб гээд тэндэхи транспортынхид хүлеэнэ.

Газетэиүүдэй, радио болон телевиденийн мэдээсэлнүүдые хэрэглэн, Степан ОЧИРОВ хэблэлдэ бэлдэбэ.

«МАНАЙ ҮЕЫН ХҮН» гэһэн конкурсдо ерэһэн очерк

ЗУУН НААДА, ТҮМЭН ТААБАРИНУУДЫЕ ЗОХЁОН НАЙРУУЛААД...

АЖАЛАЙНЬ ЗЭБСЭГГУУРһАН

1950 оной янгинама январь һарын эхеэр Бүргэ нютагта Жигжит Будаевич Добдоновойдо түрүүшын хүбүүн түрэһэн юм. Тэрээндэ Баир гэһэн гоё һайхан буряад нэрэ үгтэһэн бэлэй. Тэрэ 6 хүбүүдые хойноо дахуулха хубитай байжа, дүүнэртэйгээ баяр баясхалангаа тэгшэ дүүрэн хубаалдажа ябадаг аха болоо. Эжынь Е.Б.Гомбоева долоон хүбүүдээ долонгир ухаансараар, элдэб гар урлалда шадабари шадалтайгаар хүмүүжүүлээ юм. Үхибүүдэйнь дунда уран дархашуул, хүгжэмдэ дуратайшуулшье бии.

- Баирнай дүүнэртээ жэшээ харуулжа, дахуулжа ябаа. Ажалынь ондоохон, зэбсэгынь - гуурһан. Анханһаал иимэ һанаамгай, урагшатай хадань досоогоо урмашагшаб, - гэжэ Еши Будаевна хөөрөө бэлэй.

"Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа" гэдэгтэл, Баир хүбүүн Цахирай дунда һургуули 1968 ондо "4", "5" гэһэн сэгнэлтэнүүдээр дүүргэжэ, Бүргынгөө Хултаргын МТФ-дэ нэгэ жэлэй туршада котельнэдэ гал һайса түлиһэн, малай шэнгэн хоол яһала бэлдэһэн байха. 18 наһа гүйсэһэн хүбүүндэ олоной дунда нагацытайгаа хамта хүдэлжэ ябаһаниинь аятай, зохидшье бэлэй.

Гэбэшье анханһаа ном һударта бэрхэ байһан хүбүүн эрдэм бэлигээ саашань үргэлжэлүүлхэ зорилготойгоор 1969 ондо Улаан-Үдэ хото ошожо, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй багшанарай институдай түүхэ ба хэлэ бэшэгэй факультедэй ородбуряад филологиин таһагта һурахаяа орооһон байна. Цахирай интернат ба дунда һургуулинуудта буряад хэлэ, литература заалгаһан багшанараа дурдахадаа, Санжа Бальжиниймаевич Рабдаев Дымбрыл Будаевич Жигжитов хоёрые зүрхэ сэдьхэлдээ ходо һанажа ябадаг. Эдэ хүндэтэ багшанар наһан болонхой. Гэбэшье олон тоото шабинарынь ходо дурсан һанажа ябадаг юм.

Институдта бэрхэ хүнүүдтэ заалгажа, багша боложо гараһаниинь ашаг үрэ ехэтэй байгаа. Баир Гомбоевой багшанарые тоолоходо, Д-Н.Д.Доржиев, Ц.Ц.Цыдыпов, Э.Р.Раднаев, У-Ж.Ш.Дондоков, С.Ж.Балданов, М.М.Хамгушкеева, Л.Л.Маркова, И.З.Ярневский, Л.К.Паликова, В.И.Золхоев ба бусад болоно. Эдэмнай олоной дунда мэдээжэ, суутай, нэрэ солотой болоһон багшанарай багшанар мүн.

- Тэдэнэй зариманайнь сагһаа урид наһа барахаанда бидэнэр, шабинарынь тон ехээр шаналнабди. Иигэжэ хэлэхэдэмнай, манай урда Цейжаб Цыдыпович Цыдыпов гү, али Иосиф Зеликович Ярневский бодотоор үзэгдэһэн шэнги болонол даа, - гэжэ Баир Будаевич шаналан-уяран дурсана һэн.

Институдта һураһан тэбхэр табан жэл хойно хойноһоо һубарилдан үнгэржэ, багшын диплом абанхай түрэл Захааминдаа хүдэлхэеэ ерэһэн юм. Тэрэмнай 1974 он болоно. Национальна һургуулида ород хэлэ ба литература, буряад хэлэ, литература заахаар мэргэжэһэн залуу багшые аймагай Мэлэ-Бортын найман жэлэй һургуулида хүдэлхыень эльгээһэн гээшэ. Мэлэ нютаг тэрэнэй хоёрдохи нютагынь мүнөө болоод байна.

Институдта һуража байхадаа, Баир Гомбоев буряад, ород хэлэнүүд дээрэ номуудые олоор уншажа үрдиһэн, газетэ, журналнуудаар ехээр һонирходог, театр, кинодо таһалгаряагүйгөөр ябадаг студентнэрэй тоодо ородог бэлэй. Тэрээнтэй суг хамта бүхыдөө 24 хүбүүд, басагад институт 1974 ондо дүүргэжэ гараһан байха. Тэрэ тоодо манай аймагһаа 2 хүбүүд, нэгэ басаган. Тэдэниие нэрлэхэдэ, Сергей Дамдинович Бабуев, Галина Хандуевна Базаржапова ба Баир Будаевич Гомбоев гэгшэд болоно. Эдэмнай бултадаа республика дотороо мэдээжэ, захааминаархидай омогорхол, саарһан дээрэ нэрэтэй хүнүүд болоод байнхай.

ДАЛИ ЖЭГҮҮР УРГУУЛААЛ

Институдта оройдоол нэгэ жэл һураад байхадаа, Баир Бүргэ нютагайнгаа басаган Роза Цыденовнатай хуби заяагаа холбожо, баабай, эжын жаргал эдлэхэһээ гадна, эдэнэр төөбии, таабай болонхой. Хани нүхэрынь нютагай сельпогой дарга юм. Багша мэргэжэлтэй Сэсэгма Баировна басаганиинь гурбадахи жэлээ эсэгэтэйгээ хамта Мэлын һургуулида хүдэлнэ. Жаргал хүбүүниинь дээдэ эрдэмтэй болохо эрмэлзэлтэй, Зүүн Сибириин технологическа университедэй дэргэдэхи бэлэдхэлэй тусхай курсада нуража байнхай.

Б.Б.Гомбоев 1974 онһоо Мэлын һургуулиин шабинарта түрэл хэлэ, буряад литература заажа байдаг. 5-дахи классаа эхилээд, дээшэ классуудта хэшээлнүүдые үнгэргэжэ, хажуугаарнь литературна кружок аша үрэтэйгөөр ябуулжа эхилһэниинь жэл үнгэрөөгүй байхада, элеэр харагдажа эхилээ бэлэй. 1975 оной март һара соо залуу багша литератураар үнгэргэгдэхээ байһан районно олимпиадада 8-дахи класста нурадаг 3 бэрхэ басагадаа талаан бэлигээ туршахыень асараа һэн. Шабинарынь бэшэнһээ онсо илгаржа, жюридэ һууһан Б.Ш.Шойдоковые, Б.Н.Жанчиповые ехээр гайхуулһан, багшынгаа сээжые баяраар халяажа шадаһан жэшээтэй. Гурбан басагадай нэгэн Надежда Шагдурова байһан юм. Надя повестьһоо багахан хэһэг уншажа, хүнүүдэй магтаал, һайшаалда хүртэжэ шадаһан жэшээтэй. Б.Б.Гомбоевой шабинар аймаг дотороо түрүүлжэ, республиканска олимпиадада хабаадаха зол хубида хүртэһэн юм. Тэдэ хэд байгааб гэхэдэ, Цыренжапова Римма, Дармаева Санжай-Ханда ба Шагдурова Надя гэгшэд болонол даа. Түрүүшын хоёр басагад шүлэгүүдтэй Улаан-Үдэ ерэһэн, поэдүүдэй урда шалгалта гараһан байна. Ороной ниислэл хотын литературна институт дүүргэһэн Надежда Доржиевна Шагдурова мүнөө республикын "Буряад үнэн" газетэдэ тусхайта корреспондентээр ажаллана. Мэлэ нютагай басаган мүнөө Россин Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн юм. Ород, буряад хэлэн дээрэ аймагай, республиканска газетэнүүдтэ һонирхолтой статьянуудые бэшэдэг, хэдэн олон шүлэгүүдэй автор байха. Шабинар байһан, багадаа поэзидэ дурлаһан Римма Санжай-Ханда хоёр мединститудта һуража, врачнар боложо гаранхай.

Иимэрхүү жэшээнүүдые олоор дурдажа боломоор. Багшын хүтэлбэри, заабари доро элдэбын соморхон найруулга, шүлэгүүдые бэшэдэг, арадай аман зохёол - онтохонуудые, таабаринуудые суглуулжа байдаг Мэлын һургуулиин һурагшад аймаг дотор, республикада үнгэргэгдэһэн литературна олимпиадануудта оло дахин хабаадаһан байха юм. 1975 онһоо хойшо "Буряад үнэн" газетын "Хонхо" гэһэн гурбан бүхэли хуудаһанда Мэлынүхибүүдэй зохёолнууд хэблэгдэһэн жэшээтэй. Һайшаалтай юумэн гэхэдэ, Л.Тапхаев Ц-Д.Дондокова хоёр республикын эдир уран зохёолшодой ном гаргуулһан юм. Тэрээн соо мэлээрхинэй зохёоһон шүлэгүүд, багахан рассказуудай орооһондо Баир Будаевич омогтой ябадаг.

Дали, жэгүүр ургаһан мэлээрхин аймагай "Ажалай туг" газетын "Уран Дүшэ" литературна хуудаһанда һонирхол татамаар зохёолнуудые толилуулжа, үетэн нүхэдөө, аба, эжынэрээ баясуулжа байдаг. Һайн һайхан заншалтай юм. Тус газетын 7 номерто "Уран Дүшэ" тэдэнэрэй хүсөөр гаргагдаһан түүхэтэй.

ЭРДЭМТЭ БАГША АЛДАРТАЙ

Жэгтэй юумэн гэхэдэ, тэрэ өөрынгөө зохёохы ажал кроссворд буряад хэлэн дээрэ табилгаһаа эхилһэн. Энэ бэлигыень мүнөө хараад үзэхэдэ, Баир Будаевич энэ талаар дээрээ оройгүй болонхой гэжэ хэлэхэдэ, нэгэшье алдуу болохогүй. Эгээ түрүүшынь таабари-кроссворд "Буряад үнэн" газетэдэ гаража, зохёон табигшые ехээр баясуулһан, саашанхи ажалдань үргэн харгы нээжэ үгэһэн юм. Тэрэ гэһээр олон кроссворднууд аймагай "Знамя труда", "Ажалай туг", республикын "Буряад үнэн" газетэнүүдтэ гаража, хүн зоной анхарал ехээр татаһан гэжэ хэлэхэ дүүрэн эрхэтэйбди. Мүнөө аймагайнгаа һонинди клише хэхэ аргагүй дээрэһээ тэрэнэй кроссворднуудые гаргангүй байһамнай харамтай даа. Мүнөө үедэ үхибүүдтэ, багшанарта, буряад хэлэндэ дуратайшуулда зорюулагдаһан 70-аад кроссворд хүсэдөөр зохёогдоод, мүнгэ танганай үгы дээрэһээ ном (тематическа суглуулбари) болгогдожо ядагдаад байна. Кроссворднуудай номой хэды хэрэгтэй байһаниие бидэнэр һайнаар ойлгонобди. "Хараасгай" гэһэн журналда "Байгал" гэһэн темэдэ кроссворд гараһаар үнинэй юм. Журналай ахамад редактор Ц.А.Жимбиевэй захилаар Б.Б.Гомбоев монгол кроссворд зохёожо үгэһэн байха.

- Баир Будаевич, иимэ ехэ ажал хэжэ байгаад, али хирэдээ амаржа үрдидэг юмта? - гэжэ нэгэтэ асуухадам, өөрын, тон юрэнхы янзаар дуугардаг маягаараа иигэжэ хариусаа һэн:

- Һүниндөөл һуугдаа ааб даа. Нойрсохын орондо гэел даа. Өөрөөш мэдэнгүй ото-һэтэ һууһан байхаш. Бэшэ-бүтээ гэжэ саанаһааш нэгэ юумэй түлхиһэншүү бологшол даа.

Үнэхөөрөөшье, тиимэ ёһотой. Мүнөө тэрэ магад, нилээн мэдээжэ эрдэмтэдэй тоодо үнинэй ороод ябаха, эрдэмэй кандидат, профессор болохо хүн байгаал даа гэһэн һанал бодол толгойдо ородог. Буряадай багшанарай университедтэ үнинэй багшалжашье байха аад, урилгаһаань арсаһан юм. Буряад хэлэ хүгжөөлгэдэ тэрэнэй оруулжа үрдиһэн, оруулжа байһан хубита аргагүй ехэ. Хараад үзэел даа. Багшанарай дээдэ һургуулиин багша байһан Ц.Ц.Цыдыповтэй хамта 5-дахи класста үзэхэ "Буряад хэлэн" гэһэн учебник гаргуулһан байна. Тэдэнэй энэ номынь хоёр дахин хэблэгдээ - 1986 ба 1993 онуудта. Эдэ хоёр авторай тус учебник гурбадахияа хэблэгдэхээр гар бэшэгынь бэлэн болгогдоод, республикын Эрдэм һуралсалай министерствын редакционно-хэблэлэй таһагта эльгээгдэһээр хэдэн һара боложо байна.

Тиихэдэ Б.Б.Гомбоевой 5-дахи классай учебнигтэ нэмэлтэ болоһон дидактическа заабаринуудынь 1987, методическа заабаринуудынь 1989 ондо тусгаар согсолборинууд боложо, Улаан-Үдэдэ хэблэгдэһэн гээшэ. Гадна "Буряад хэлээр 100 наадан" гэһэн номынь мүн лэ Улаан-Үдэдэ 1989 ондо ном болгогдожо гараһан юм. Тэрэнэй ухаалан зохёоһон грамматическа литературна нааданууудта багшанар ба һурагшад анхаралаа саг үргэлжэ хандуулжа байдаг. Эндэһээ тобшолол хэхэдэ, Баир Будаевич юрын багша бэшэ, ёһотойл эрдэмтэ-багша гээшэл. Кроссворднуудые, нааданууудые ухаалан зохёохынгоо хажуугаар энэ нүхэрнай анаграммануудые, метаграммануудые, логорифуудые зохёоходоо ехэ бэрхэ юм. Класса гадуур үнгэргэгдэхэ хэмжээ ябуулганууудта анхаралаа хандуулан, тэрэнэй найруулһан "Түмэн таабаринуудтай" танилсахада, угаа һонин. 1994 ондо Закаменскын типографяар хэблэгдэһэн "Хэн? Юун?" гэһэн номынь буряад литератураар, түрэл хэлэнэй лексикээр "Поле чудес" теледамжуулга дуурааһан, һургуулиин хрестоматинууд соо орооһон текстнүүдээр зохёогдоһон нааданууд болоно.

- Бүхы багшанарта сэнтэй номуудые гаргадаг энэ хүнэй хажуудамнай ажалладаг, үе-үе болоод дүй дүршэлөө бидэнэртэй сэхэ андалдадаг байхадань, угаа урматайбди. Манай һанахада, Баир Будаевич республикын һургуулинуудаар ябажа, багшанартай, һурагшадтай улаан нюураараа уулзажа, пособи, номуудынь яагаад хэрэглээ һаа, дээрэб гэжэ ойлгуулжа үгэдэг һаань, һайн байгаа, - гэжэ һая Ёнгорбойн һургуулиин багша Николай Очиров хэлээ һэн.

Тусгаар сугдуулбари болоогүй гар бэшэгүүд Б.Б.Гомбоевто бии. Нэрлэхэдэ, буряад хэлэнэй багшанарта туһаламжа болгон бэшэгдэһэн методическа статьянуудай суглуулбари болоно. Энэнь Буряад Республикын Эрдэм һуралсалай министерствэдэ гаргахыень тушаагданхай. Тус согсолбори дотор уран зохёолшо Б.Ш.Шойдоковой "Дархан соло" туужа 5-дахи класста үзэхэ тухай" ("Ажалай туг" газетэдэ үнидэ гараһан), "Энэ дэлхэйн үйлые хубаалдаһан хүбүүмнайл..." (поэт Л.Тапхаевай "Фермын үхибүүд" гэжэ шүлэг үзэхэ туушаа) гэхэ мэтэ оруулагданхай гээд уншагшадтаа, багшанарта, һурагшадта мэдүүлээ.

Бэлиг талаанайнь үшөө нэгэ хубинь гэхэдэ, тэрэ уран зохёолшодой рассказуудаар, буряад онтохонуудай удхаар сценкэнүүдые найруулхадаа, ёһотойл шадамар дүйтэй. Тэрэнэй иимэ аргаар найруулһан сценкэнүүд "Буряад үнэн", "Ажалай туг" газетэнүүдтэ олоор хэблэгдэнхэй. Гадна Баир Будаевич өөрын хэдэн сценкэнүүдтэй юм. Жэшээлхэдэ, тэрэнэй зохёоһон "Кандидат" гэһэн сценкэ "Буряад үнэн" газетэдэ гаранхай.

Зохёохы ёһоор худалдаг багша шүлэгүүдые бэшэдэг шуналтай. Поэтическэ мүрнүүдынь аймагай "Ажалай туг" газетэдэ хирэ-хирэ болоод лэ толилогдожо байдаг. Г[illegible] буряад уран зохёол шүүмжл[illegible] туршалганууды[illegible] Жэшээнь, тэр[illegible] Х.Д.Дампиловагай "Ажалай тухай бодолнууд" (сонеды[illegible] гүрлөө) гэһэн зохёол т[illegible] баримтатайхан шүүмж[illegible] үнгэрһэн жэлдэ бэшэжэ, а[illegible] редакцида эльгээһыень [illegible] нананабди. Тэрэниинь "А[illegible] туг" газетын сентябриин [illegible] (1995 он) хүсэд дүүрэ[illegible] хэблэгдээ бэлэй.

Гэхэһээ гадна тэрэ бу[illegible] хэлэнэй мүнөөнэй ба[illegible] буряад хэлэ зааха тухай гу[illegible] удхатай статьянуудые бэ[illegible] газетэнүүдтэ гаргуулһан. Б[illegible] Мүнөө үедэ "Багшын хуу[illegible] гэһэн гаршаг доро 5-[illegible] класста үнгэргэгдэхэ хэшэ[illegible] дэй жэшээтэ түсэбүүд "А[illegible] туг" газетэдэ толилог[illegible] Буряад хэлэнэй багшанарта[illegible] шухала энэ асуудалаар т[illegible] пособи гаргагдаха ёһотой [illegible]

Б.Б.Гомбоев өөрынгөө а[illegible] хүдэлмэридэ нарин нягт[illegible] хандадаг, һурагшадай һони[illegible] үүсхэмээр хэшээлнүүд[illegible] үнгэргэжэ байдаг. Бу[illegible] этнографи болон этноп[illegible] гогикоор (5-11 классуд[illegible] "Монгол арадуудай түүхэ" г[illegible] предмедээр (9-11 классуд[illegible] хэшээлнүүдые үнгэрг[illegible] түсэбүүдые хүсэдөөр таб[illegible] дүүргэнхэй. Өөрынгөө таб[illegible] түсэбөөр 5-11-дэхи классу[illegible] буряад хэлэ, литерату[illegible] этнографи, монгол арадуд[illegible] түүхэ 3-дахи жэлээ заана. К[illegible] бүхэндэ өөрын т[illegible] табигданхай. Этнограф[illegible] нэрлэхэдэ, 5-дахи клас[illegible] "Буряад арадай онтохону[illegible] гэһэн темээр долоон хоно[illegible] туршада нэгэ хэш[illegible] үнгэргэгдэдэг, 6-дахи клас[illegible] буряад үльэрнүүдтэй, 7-дахи [illegible] буряад арадай [illegible] заншалнуудтай, 8-дахи - бур[illegible] арадай нааданууудтай, зу[illegible] найрнуудтай, 9-дэхи - бур[illegible] арадай урданай ба мүнөө[illegible] ажахытай, 10-дахи - будл[illegible] шажантай, 11-дэхи [illegible] Э.Х.Галшиевай "Бэлигт[illegible] толитой" танилсажа бай[illegible] Тодорхойлон хэлэхэдэ, "Бур[illegible] арадай домог түүх[illegible] (Захааминай буряадуудай түүх[illegible] "Буряад арадай угай бэшэгүүд[illegible] "Монголой, Хальмагай түүхэ[illegible] иимэ темэнүүдые түсэбло[illegible] хэшээлнүүдые удха түгэлдэрө[illegible] үнгэргэжэ байдаг багша болох[illegible] даа.

Б.Б.Гомбоев һургуулид[illegible] багшалхадаа, 3 жэлэй хугасай[illegible] завучай тушаалда, 3 жэл[illegible] туршада директорээр хүдэлэ[illegible] намтартай. Тэрэ буряад хэлэ б[illegible] литератураар, буряад учебнигт[illegible] дэй удхаар үнгэргэгдэһэн ол[illegible] тоото районно, республиканск[illegible] семинарнуудта, конферен[illegible] цинүүдтэ, педагогическ[illegible] уншалганууудта эдэбхитэйгээ[illegible] хабаадалсадаг юм. 1988 онд[illegible] "РСФСР-эй арадай гэгээрэлэ[illegible] отличник", 1992 ондо "Багш[illegible] методист" гэһэн нэр[illegible] зэргэнүүдтэй болоһон юм. 199[illegible] ондо Б.Б.Гомбоевто "Буряад[illegible] Республикын габьяата багш[illegible] гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ[illegible] олгогдоо һэн.

... Зохёохы ажалай нюуса[illegible] хэзээдэшье нюусал занда[illegible] үлэдэг ха юм даа. Гэбэшье э[illegible] нюусын дүн болохо зуу[illegible] нааданууды[illegible], түмэ[illegible] таабаринуудые үшөө олоор найруулаад, арад зоно[illegible] гайхуулжа, шэнэ үетэнни[illegible] хүмүүжүүлгэдэ хайра туһал[illegible] үргэжэ байгыт гээд Баир Будаевичта үнэн зүрхэнһөө[illegible] хүсэхэ дуран хүрэнэ.

М. ЦЫРЕНОВ

1956 оной намар һэн ха. "Ленинэй зам" клубай газаа ногой гарахын урда тээ нэгэ газарлигхан, хүдэр етэй, хүбэнтэй хүүртигтэй хүбүүнтэй танилсахадаа, ыень нилээд шангаар бажуулаһан байгаа хаб.

- Болиош. Энэш Мункинай Витя гээшэл. Багша. ханда суглаа нэгэ класста һуража байһан үхибүүдтээ ана. Институт дүүргэнхэй, - гэжэ Даша-Нимамни нии нагасын хүбүүн, тэрэ үедэ һурагша ябаа, мүнөө ССР-эй географическа бүлгэмэй гэшүүн, багша) нэгэ аха холодоод, намдаа шэбэнэбэ.

Ехэ хүнби гэжэ мэдүүлхын түлөө хүнэй гар шангаар ахаһаа байха, нюусаханаар нюуртаа тоно, тортог ижэрхихэ жэшээтэй, тулюурхан лэ ябаһан үемни ха даа, 14 наһан. Урда жэлэйнь хабар Хэжэнгын ралнай нэрэмжэтэ колхозой прицепщик, шиидэжэ ралмэришэн болооб гэжэ һанажа ябаһан сагнил даа.

Хожомынь татаг нютаг, үдэшэ, үглөонь һургуулида рахадаа, яһала хэшээлдэнь һууһан, өөрөөшье шамни гэхэ дүүрэн эрхэтэй хүн байхаб.

Тэрэл 1956 ондо Виктор Санжимитыпович институдаа үргээд, Хэжэнгын дунда һургуулиин физикэ, атематикын багшын хүнгэн бэшэ ажалда хүдэлжэ лһэн намтартай.

-Хобби гэлсэгшэ гү, ажалһаа гадуур, ямар. юумэ ааз дуратайбта? - гэжэ багшатаяа уулзахадаа, зорюута раһан хүм.

- Гэртээ уһа, түлеэгээ бэлдээ хүн аабзаб даа. ниизлдээ бэлдэхэһээ гадуур багша хүндэ хүсэлшье, шье байдаггүй юумэл даа. Багшалжа эхилһэн сагһаа шо физикын долоон кабинет зэмсэгжүүлээб. Мүнөө ood байһан лицей-интернадайхимни - наймадахимни оно, - гэжэ хэлээ бэлэй.

Хүн хүнэй шадалынь, арга шадабаринь, шэнгээхэ юньшье эдли байдаггүй. Виктор Санжимитыпович ө шадабаритай байһаншье һаа, тэрээгээрээ бахаа адаггүй, саг үргэлжэ эрдэм, мэргэжэлээ улам ржүүлжал ябадаг хүн юм.

Шэлэһэн дэмбэрэлтэ хэрэгтээ бүхы наһаяа шалтагүйгөөр зорюулһан хадаа үндэр зэргын алтануудые байгуулаа гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Хүн гэшэмнай багахан юумэнһээ эхилэн, арьбадха бадахаһаар ехэ юумэ туйладаг гээшэ. Тэрээнһээ мжалан, туйлалтын зэргээр урмашуулга, налааршье дэмжэгдэдэг гэхэдэ, ехэ алдуу болохогүй ха. Ганса үдэрэй талаангаар герой-баатар болохо ар амгалан ажалда хэзээдэшье байгаагүй ёһотой.

Гэхэтэй хамта В.С.Мункин "РСФСР-эй һургуулиин ьяата багша", "РСФСР-эй һургуулиин багша-одист", "РСФСР-эй эрдэм һуралсалай отличник" ин хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэй хүн юм.

Энэ хадаа Виктор Санжимитыповичай ехэ арга рмжыень гэршэлнэ гээшэ ааб даа. Капиталист ншье баян һаа, хии талаар мүнгэеэ үреэ гэжэ аагүйб. Америкын миллиардер Соросой шангай реат гэжэ Виктор Мункин тухай дуулаһан хадаа тэрээн тухайгаа хөөрэжэ үгэхыень гуйһан байнаб.

- Америкын миллиардер Джордж Сорос гээшэ СССР-эй, Россин гэел даа, эрдэм болон эрдэм һуралсал энэ хүндэ сагта дэмжэхэ, тэдхэхэ оролдолго хэжэ, ехэ мүнгэ, зөөри эльгээдэг юм байна.

Соросой тэрэ грантдань орохын тула ямаршье зууршалга-бэшэг хэрэггүй, һургуулинууд болон дээдэ һургуулинуудай һурагшад, студентнэрэй хэһэн карточка-тестнүүдые Москвада компьютер дээрэ шэнжэлжэ шэлээд, эгээл ехэ баал абаһан багшанарта иимэ талаан тудадаг юм.

Энэ найдалда хүртэһэн хүндэ ажалайнь түлбэри долларроор үгтэдэг ааб даа. Илангаяа мүнөөнэй хүндэ сагта энэнь хэндэшье үлүү бэшэ. Гэхэтэй хамта, эгээл ехээр сэгнэхэ шагнални гэхэдэ, намда эльгээһэн номуудынь болоно. Мүнөөнэй үедэ һурагшадта гүнзэгыгөөр үзүүлхэ, һургаха гэхэдэ, захаһаа номууд лэ дуталдажа байдаг ха юм. 1994-1995 онуудта Соросой хэблүүлһэн учебнигүүдые олоор хубаажа үгөө.

Пинский гэжэ хүнэй редакци доро олон эрдэмтэдэй коллективээр бүтэһэн "Физикэ-10" гэжэ 10-дахи классай һурагшадта үзүүлхэ 15 ном үгөө. Тиихэдэ "Физикэ-11" гэжэ ном мүн лэ 15-е үгэһэн байна.

Академик Лансбергын гурбан томтой "Элементарный учебник физики" гэжэ ном том бүхэнииень 10-10-аар үгөө. Хамта 30 ном болоно. Мүн Санкт-Петербургын эрдэмтэд Бутиков Кондратьев хоёрой 6 томтой "Физикын" 1-дэхи томыень эльгээгээ. Лукашик гэжэ авторай 7-дохи, 8-дахи классай һурагшадта физикээр тоо бодуулха ном 26-е эльгээгээ. Класс соохи һурагша бүхэнэй урда табижархиха аргатай болоходо, багша хүндэ нилээд ехэ туһа ааб даа.

"Соросовский образовательный журнал" гэжэ сэтгүүл һара бүхэндэ хэблэгдэдэг юм. Би 7 журналынь абанхайб. Тэрэ журнал соо биологи, физикэ, химии, математикын талаар олон эрдэмтэдэй бэшэһэн юумэнүүдые мүнөөнэй туйлалтануудые ехэ зохидоор тайлбарилжа үгэһэн байдаг. Урданайшье юумэ бэшээ һаа, тон ехэ орёо юумэнүүдынь һонордходог. Эдэ номуудынь бултал миинтээр эльгээгдэдэг. Сорос анханда "Россин бүхы һургуулинуудые номоор хангахаб" гэһэн гэхэ. Дэншье тиигээгүй. Соросой грантда орохон багшанараашье номоор хангаһандань баясамаар ха юм, - гэжэ Виктор Санжимитыпович залуу үетэниие үргэн мэдэсэтэйгээр хүмүүжүүлхэ гэһэн бүхы наһанайнь хэрэгтэ туһа нэмэри хэһэн Америкын баянай һургэбшэдэ нээрээшье баясажа байһанаа мэдүүлээ һэн.

Багша бүхэн ном хүндэлдэг, гамтайгаар хандахые һурагшадтаа заадаг гээшэ. Виктор Санжимитыповичай номууд дээгүүр тооно харахагүйт. Зүгөөр номуудайнь доодо шэтшэгэйнь долёоборроор догоодо догоодуулһаар бага зэргэ хирэтэһые обёоржо болохот. Олохон эрдэмээ гансал өөрын бэшэ, бүгэдын баялиг болгохон һургагшаһаамнай үнэтэй хэн байхаб даа.

Иигэжэл үдэр бүри элдүүлжэ, нэгэ шэнэ юумэндэ һуражал байдаг хадаа һаяын жэлнүүдтэ эмхидхэгдэдэг Соросой олимпиаданууда һурагшадынь үндэр амжалта туйлажа, түрүү һууринуудые эзэлдэг. Энэ дээдэ гарай багшын оролдолго, ажалайнь үрэ дүн һурагшадынь лэ гэршэлнэ, манда харуулна бэшэ аал? "Шабяарнь багшые танидаг" гэжэ зон дэмы хэлсээгүйл байха. Ушар тиимэнээ Виктор Санжимитыповичай удаалан хоёрдохи жэлээ Соросой шанда хүртэһэн ушарыень хэжэнгээрхид ехэ гайхаагүй байха.

Виктор Санжимитыповичые багшамни гэжэ омогорхохо нютагайхидынь олон даа. "Танда хэд заалгаһан бэ?" гэһэн асуулдамни, Намжил Чимитдоржиев, Виктор Адвокатов, Анатолий Батороев, Дандар Сандитов, Шэнзориг Батуев, Гунга-Нимбу Дандарон гэхэшэлэн 27-28 гансал эрдэмэй кандидат, докторнууд болон профессорнүүдые тооложорхихо байгаа һэн. Эдэнээрээ багшанышье омогорхохо эрхэтэйл даа.

- Жэл бүхэндэ манай һурагшад Москва, Новосибирск, Томск хотонуудта һурахаяа ошодог. Шалгалтыень ядамаргүй барижа ородог. Орохон хойноошье һуража ядаад хаяһан һурагшад хомор байдаг, - гэжэ В.С.Мункинай хэлэһэн үгэ Хэжэнгын һургуулинуудта эрдэм мэдэсэ ехэтэй, урагшаа наһаатай, оролдосотой багшанарай коллектив бии гэжэ үшөө дахин гэршэлнэ гээшэл.

- Миниий һургуулияа дүүргээд ерэхэдэ, гансал тоо бодолгоор олимпиада болодог байһан юм. 1957 онһоо физикээр түрүүшын олимпиада үнгэргэгдөө. Хойшонхи жэлнүүдтэнь ондоошье предмедүүдээр хэгдэжэ эхилһэн ааб даа, - гэжэ хөөрэхэдэнь, Виктор Санжимитыпович залуулаал һурагшадайнгаа наһанай зам шэлэхэ хэрэгтэ хам оролсоһон, холын хараатайгаар хүдэлһэн хүн байна гэжэ наһажа һуугаа һэм.

Оло дахин олимпиадын дипломант болохон, тэрэ мэргэжэлээрээ шалгалта барингүй дээдэ һургуулида орохо эрхэтэй болошохон хүбүүд, басагад 10-11-дэхи классуудта мүнөөшье һуража ябанад ха юм. Хэжэнгын түхэреэн соо олимпиада-мүрысөөнүүдые эмхидхэхэ талаар пионернүүдэй нэгэн гэжэ В.С.Мункиниие нэрлэбэл, алдуу болохогүй байха ёһотой.

Хөөрэһэн юумэндээ һурагшадаа анхаруулжа ядаад:

- Бү шуугты! Аниргүй һуутты! - гэжэ бадашажа байхыень би дуулаагүй хүм. "Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа" гэжэ үгэһөө удхатай Виктор Санжимитыпович бүри залуулаа, багшалжа эхилхэнээ заажа байһан юумэеэ ажабайдалтайгаа холбожо, тайлбарилан, юрын үгөөр ойлгуулжа шададаг һэн.

Хоёрдохёор, Виктор Санжимитыповичые бүри залуулаа эльгэ зүрхөөрөө уран һайханда, уран үгэдэ дурлаһан, яһала шадабаритай дээгүүр зиндаатай артистшье гээ һаамни, уран зохёолшошье гээ һаамни, дэн худал болошохогүй.

1957 онһоо Хэжэнгын соёлой байшангай уран һайханай бүлэгэй "Ургы" хоорто таһалгаряагүй ябажа эхилһэн. 1959 ондо СССР үрэнэймнай ниислэл хото Москвада үнгэргэгдэһэн Буряад литература болон искусствын хоёрдохи декадада "Ургы" хоортоёо хабаадажа, дипломант болохон намтартай.

Хэжэнгын соёлой байшангай дэргэдэ уран һайханай бүлгэмэй гэхэ гү, арадай театр болотороо ургаһан театрай эхи табилсагшадай нэгэн гэжэ В.С.Мункиниие нэрлэбэл, арсаха хүн байхагүй. Хэды олон зүжэгүүдтэ хабаадааб? Хэды рольнуудые наадажа, гансал Виктор Санжимитыповичай гаргажа шадаха онсо образуудые бүтээжэ, харагшадаа баярлуулааб? Энэ талыень хөөрэхэ зорилго урдаа табинагүйб. Зүгөөр мүнөөшье гол артистнуудайнь нэгэн зандаа юм гээд һануулнаб.

1960 онһоо ганса шог ёгто үгүүлэл, рассказ, юморескэнүүдые бэшэжэ, өөрөө зохёогоод, һурагшадтаа хөөрэжэ эхилһэн. Удаань соёлой байшангайхидай гуйлтаар тайзан дээрэһээ харагшадта хөөрэдэг болохон ааб даа. "Наймаашанай хөөрөөе" Владивостогто хөөрэжэ, түрүүшынхиеэ Бүхэроссин лауреат болохон намтартай. Лаблабал, энэ жанраараа Россин Федерациин уран һайханай бүлгэмүүдэй фестивалиин 2 дахин лауреат болохон юм. Москва хотодонь Украина гэхэшэлэн союзна республикануудай хабаадаһан хада бүхэсоюзнашье гэжэ нэрлээ һаа алдуу болохогүй ёһотой.

Суглуулбари хээ һаань, шог ёгто хөөрөөнүүдынь номшье болошохоор болохон байха. Теэд манай багша бэшээшэ нэрэ зүүхэеэ наһаха бэшэ. Тэрээндэ үлүү юумэн хэрэггүй, хүдөөгэй, юрын, эсэхээ мэдэхэгүй хүдэлмэришэ, гоёхо гэжэ наһахагүй даруу хүн гүб даа. Дүшөөд жэлэй саана танилсаһандамни адли шүүд лэ хүбэнтэй хүүртигээ үмдөөгүйхэн, голынь гэхэдэ, хүдэр алтан бэетэй, алтан һургаалтай багшамнай Хэжэнгынгээ үйлсөөр алхалжал ябадаг даа. Үнэн эрдэниие торго хургыгаар орёоходо, үнгэнь хубилха, үнэнь нэмэхэ бэшэ гүб даа. Үндэр наһа эдлэжэ, олоной үреэлдэ хүртэжэ, элүүр мэндэ ябахань лэ болтогой!

Тимофей НИМБУЕВ,
Россин Журналистнуудай холбооной гэшүүн.

Авторай фото.

ЭНЭ НЮУРАЙМНАЙ АЙЛШАН

ҮНЭН ЭРДЭНИИН ҮНГЭ ХУБИЛДАГГҮЙ

ҮРИЕЭ ЯАЖА ТҮЛӨӨ ҺЭНБИБ?

Виктор МУНКИН

...ая үглөөгүүр бодоболби. Бэеымни ...ий гээшэнь аргагүй. Үсэгэлдэртөө ...ше хэһэнээ һананагүйб. Юрэдөөл, ...гэн хэрэг...ой болоод лэ Пэлхээндэйн ...дэ ошожо:

- Пэлхэ...ндэй эжы, битнай юрэдөө ...оурхан ...лэ байналдеэ. Намдаа 12 ...ые үг...г даа. Үнэ болонгүй бусаажа ...элби, ... гэжэ байжа ухаангүй гуйһыемни:

- Яаһаниш хүбүүн гээшэбши даа. Теэ абахал болоо гүбши даа, - гээд, 12 мянгые үгэжэрхибэ. Тиигээдшье бэеэ заһаһан хүн гээбии даа. Тэрэ үриеэ түлэхэ сагни болобо. Тиигээд хайшаншье гээд түлэхэ аргаяа оложо ядахадаал, Дари абгайнда ошобо гүбии даа.

- Дари абгай аа, Дари абгай, юрэдөө мүнөө намайе нэгэ дахиншье һаань абарыт даа. Аргагүйл шухала хэрэгтэй танаа гуйна гээшэб. Хүндэ үритэй аад лэ, 12 мянгал хэрэгтэй болошобол даа.

- Теэ хайшан гэхэбиб даа. Абахал болоо гүбши, - гээд, Дари абгай 12 мянгые үгэбэ. Тэрэниие...нь абажа, Пэлхээндэйн эжыдэ үгэбэб. Тээ нэгэ хэды болоод, Пэлхээндэйн эжыһээ абажа, Дари абгайда үгэбэб. Тээ нэгэ хэды болоод Дари абгайда үгэбэб. Тээ нэгэ хэды болоод Дари абгайһаа абажа, Пэлхээндэйн эжыдэ үгэбэб. Тиигэ тиигэһээр юрэдөө һүүлэй һүүлдэ залхуутай болошобо.

- Би эндэ та хоёрой хоорондо мүнгэ зөөжэ байха гэжэ яаха хүнбиб? Хэрэгтэй хадаа өөһэдөө үгэлсэжэ, абалсажа байгыт саашаа! - гээд лэ, түргэхэн гаражa ябаншоо һэм.

ДУЛГАР ДОРЖИЕВАГАЙ ПОЭЗИ ТУХАЙ

Энэ хатуу hамарган үе сагай урдаhаа халуун поэзи, уран үгэ шэдэжэрхиhэн буряад поэт, тэрэ мүртөө эхэнэр поэт байжа байна бшуу. Энэмнай иихэдээ хүсэд лэ, ганса уран зохёолдош бэшэ, мүнөө сагаймнай байдалда гайхал болоод байна. Ородоор хэлэбэл, **явление** гэнэбди.

Зай, энэ хэлэгшэеэ бодото зүйлнүүдээр баталан хэлэхэдэ, Дулгар Доржиева шүлэгэй хоёр ном 1995-1996 ондо хэблүүлбэ: буряад хэлэн дээрэ "Эжыдээ бэлэг", ород хэлэн дээрэ "Новолуние". Энэ хоёр номуудынь шэнжэлээшьегүй hаа, юрэ hонирхон уншаад байхада, шүлэг бүхэниинь хүсэд лэ үгэнүүдээр барижа бүтээхэ дархан гараар бүридэнэ. Зүгөөр бүтээлэйнь модо шулууниинь - үгэнүүдынь яаха аргагүй нютагай, баргажан хэлээр дархалагдана. Эндэ Шираб Бодиевич Чимитдоржиев түрүүтэй буряад хэлэнэй мэргэжэлтэдтэ дуулгагдана. Дулгарнай шойро хаялсахын нилээн hонирхолтой материал шэдэжэрхибэ бэшэ гээшэ гү?..

Эндэ бүхы дэлхэйн уран зохёолдо мэдээжэ Андрэ Моруагай шэнжэлэл тухай дурдабал: "Искусство гээшэ юун гээшэб гэхэдэ - энэ хадаа үнэн юумэн, зүгөөр уран бэлигтэнэй өөрынгөө аяг-маяг оруулан эмхидхэhэн бүтээл болоно" гэhэн байха. Дулгар Доржиевагай алиш шүлэгүүдые абаад үзэбэл, алинииньшье хадаа ямар нэгэ бодол үгэhэн байдаг. Дулгарай зан абаряар шэдэжэрхиhэнш шүлэгүүд байха. Үнэхөөр поэт гээшэмнай дүлэтэжэ ябаhан монсогор гал ха юм. Зүгөөр... заабол хэнэйш хэлээгүй бодол шэдэжэрхиhэн байха. Тэрэ мөнсогор галхануд энэ хэлсэжэ байhан поэдтэмнай бии даа, бии... Иимэ поэдүүднай бүхы дэлхэйн уран үгэтэнэй харгыда орон ябаха шадалтай байна ха юм даа. Эдэнэймнай зохёол гүнзэгы бодолтой байха. Энэ бодолынь поэзиин дулаа үгэжэ байhан гол хүсэн болоно.

Би Дулгар Доржиевагай хоёр шэнэ номые уншаад байхадаа, үнэхөөрөөл гайхал байна гэжэ өөрөө өөртөө баталаад, энэ hонин гайхалые та бүгэдэндэ дуулгаха, илангаяа Буряад Республикын Гүрэнэй шанда зууршалха тухай асуудал табинаб. Энэ поэт 1997 оной Гүрэнэй шанда яаха аргагүй хүртэхөөр бодото материалнуудые дүүрэн үгөөд байна гэжэ хэлэхэ байнам. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ Ольга Берггольц "Үе сагни, би өөрөө шам шэнги болоноб" гээ hэмшэгүү даа. Энэ хэлэhэнhээнь хойшо жараад жэл үнгэрөө. Гэбэшье мүн лэ байдалдамнай хатуу харьяа сагай ерээд, хүн зониие зобоожо байхада, энэ хархистай тэмсэхын буу жада бэлдэхын орондо манай поэт Дулгар Доржиева удха түгэлдэр уран үгэеэ хэлэжэ, улад зонтоёо хоорэлдэхэ зуураа, хүн бүхэндэ этигэмээр үгэнүүдээр хандажа, хүнэй сэдьхэл зүрхэндэ "этигэл найдалнай дулаахан зулаараа бадаран байна", hаналнай хүсэлдэхэ гэхэ мэтээр хэлэнэ. Илангаяа ородоор "Полнолуние" гэжэ ном соогоо үнэхөөрөөшье этигэхээр бодолнуудые үгэнэ.

Дулгар Доржиева буряад, ород хэлэн дээрэ тэгшэ зохёолоо бүтээн үгэжэрхихэ шадалтай поэт байхадаа, ажабайдалдамнай шэнэ хүнэй образ жэшээ бэе дээрээ үзүүлхэдээ, энэмнай шэнэ үеымнай хүн иимэл даа гэхэдээ, эндэшье баhал гайхал дабтажа, "нээрээшье даа" гэhэн үгэдэ туйлуулан асарна. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, поэдэй зохёол хараад байхада, хайшанш таби - Дээдын гайхал болоно. Энэмнай шухаг үгэ ха юм даа. Нүхэрнай буряад зангаараа барюуханаар бээ абаад ябадагаараа мүнөөшье "гайхал-явление" хэжэрхибэб гэжэ оройшье мэдэнэгүй бэшэ аал даа.

Хүндэтэ нүхэд, би хэлэхэ гэhэн hанамжаяа хэлээд, танай анхаралда ородоор бэшэhэн хэдэхэн мүрнүүдыень үгөөд... Дулгартаа "Бэрхэш даа!" гэжэ хэлээд, тэбэреэд дүүргэнэм. Хожом шүлэгэй шэнжэлэл хэхэдээ, эрхим hайнуудыень, дутуу дундатайнь хэлэнэ бэзэб.

Желая увидеть светлый лик грядущего,
Стираю пыль на оконном стекле.
Заветный камень огня сердолик
Сверкает гранями
на моём седле.

Би үгинhөө хойшо энэ хатуу харьяа үе сагта уран зохёолшод хутага-шүбгэ баряашгүй hаа, удхата хурса үгөөрөө тэмсэхээ яана гээшэбибди гэжэ hанадагшье, мүн өөрөө бэшээдшье үзэhэн байнам. Теэд эндэмнай шангал нюдарга үгэтэй, политикын урдаhаа амыень таглаха, гэдэргээ харахагүй, "hөөш даа" гэмэ хүнүүд байбал, эхэ, эсэгынгээ орхиhон баатаршууд байбал, зоной маналай ха юм даа. Харин hүүлэй үедэ Ардан Ангархаев Николай Дамдинов хоёрой гүнзэгы удхатай публицистикэ бэшэдэг болоhониинь ехэл hайшаалтай. Ажабайдалнай тииhээр hайжаржа, хэды ехэ зузаанаар хүрэшэhэн "гүнзэгынүүдэймнай" мүльhэн hалажа, долгито урадхал болон, долгин долгидоо эрьюусэлдэн, ерээдүйн хүгжэлтэ тээшэ хүүен урдаха юм аалам.

Иихэ яахын хажуугаар, эреэн зүрхэнэй эреэлжээр бүлинтэн байгаашье hаа, гал хулгана жэлэй галайнь урдаhаа, гайха гэлы, бүрсэгэрхэн Дулгар Доржиевагай уран үгын галаар шэдэлжэ байхые хараад... хэжэ байhан "бэшэлгэнүүдээ" оро бодогүй хаяжархёод, залуу нүхэрэйнгөө буйлуулhан ород, буряад хэлэн дээрэ удаа дараа гараhан номуудыень уншажа оробоб... Бүхы мэдэрэлээ энэ галтайхаш хоёр ном руу табижархин гэхэдээ, саг үргэлжэ дааража hуудаг гэрни дулаан болошоhон шэнги, хоёр хасарни улаа бутаржа байна хэбэртэй. Нээрээ. Бидэш баhа дээрэ зүрхэтэй амитад гүбдеэ даа. Мүнөөшье, юун агша бэлэй гээд, зүрхөө баряад үзэhэм... нээрээ, дээрэ дээрэhээ сохилжо байнал, хөөрхымни уяраа байна даа...

Иимэл даа, манай уншагшад, хани гуурhатан, халуун бодолтон, хоорондоо уран үгөө хэлсэжэ, шэлэгдэмэл бодолнуудаараа хүн зонтоёо хубаалдажа байбал, сэдьхэлэй хүгжэлтын хуурай сусалда носожо байhан гал түүдэг болохонь - гайхал бэшэ, арад зоноймнай абажа ябаhан бэлиг мүнхэ зула түүдэг болон бадаржа байхань эстафетын (дамжуулгын) "модохон" "Зандан бүреэтэй ташуурнай" гээдшье ойлгобол, баhал тааралдаад байха. Угаа үhанда хаяхагүй ха юмши даа.

Ц-Д. ДОНДОКОВА,
Буряад Республикын арадай поэт.

Далан худалш

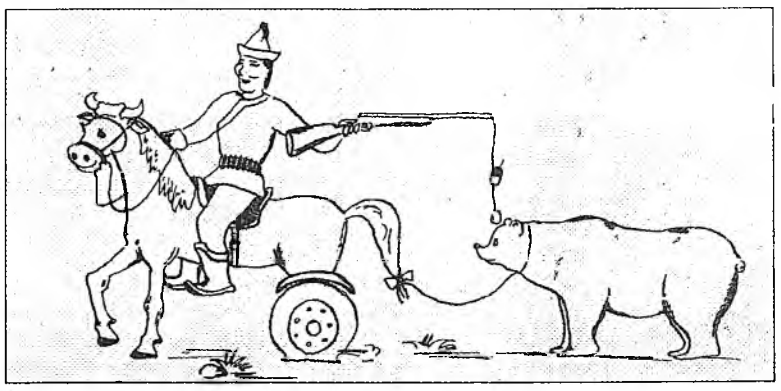

ХОМХОЙТОЙ БЭШЭ НҮХЭСЭДЭГГҮЙ

Зунай ааяма халуун үдэр гэшхүүрhээ буужа ябатараа, саhан дээрэ халтираад унашабаб. Арай гэжэ бодоод, сэргэдэ уяатай мориёо унаад ябаха гэхэдэмни, зүүн хойтохи сахаригайнь хии табижархинхай байба. Агнахаяа ошохо гэhэн түсэбни hалашаба хаш гэжэ hанажа байтарни, нэгэ нүхэрни энэ жэл hургагдаhан, үшөө дошхон зангаа алдаагүй, дэлhэ заhаатай хашарагаар харайлгажа ерэбэ. Баярлахын ехээр баярлажа, буугаа үргэлhэн хэбээрээ хойнонь hундалдаад, үүдыень хаahаар харайлгажа мэдэбэбди.

Үдэ багта агнаха газартаа хүргүүлжэ ерээд, үдэшын наранай туяада hаргаагдаhан hүрэг гүрөөhэдые обёоржорхибоб. Хуушанай ангуушан хадаа арба hүрэдэг берданкаараа шагаангүй, миин лэ hүрэг тээшэ залаад, шабхаяа даражархихадамни, нэгэ хэдыниинь унашаба хэбэртэй. Тогоо руугаа уhа хээд, галдаа хэдэн түлеэ хэжэрхёод, мүнөөхи олзодоо ошобоб. Дүтэлжэ ерэхэдэмни, урда үдэрынь модондо уяад ябашаhан хара гүрөөhэмни hая унагааhан олзымни хахадыень эдижэрхёод, нүгөө хахадыень үбэртэлөөд hуужа байба.

Уур сухални ехээр хүрэжэ, нимгэн газараараа тэhэршэхэ, эhэшэhэн гомдолни хабхагаа шэдэхэ болоод байhыемни хараhан баабгаймни айhандаа гү, али хүндэлhэндөө гү шоргоолзоной гуя намдаа бариба. Уур сухалайнгаа буурангүй байхада, баярлаhанаа мэдүүлэнгүй үнөөхи гуяhаань гурбан хурга зузаан өөхэ хазажа абаад, ябууд ау түүхэйгээр эдижэ байh уралаа шатаажархин дабаб.

Иимэ бэлээр арбан эдихэ олзотой болоhон хүхин, хахуулияа орёо гэр тээшээ мухар гэбэб.

hайн hуужа эдихэ 2 буузаhаа ехые эдидэ аад, урда үзэгдөө хомхоймни хүдэлжэ, hон олзомни сэд

ТАНИЛ ФАШИСТ

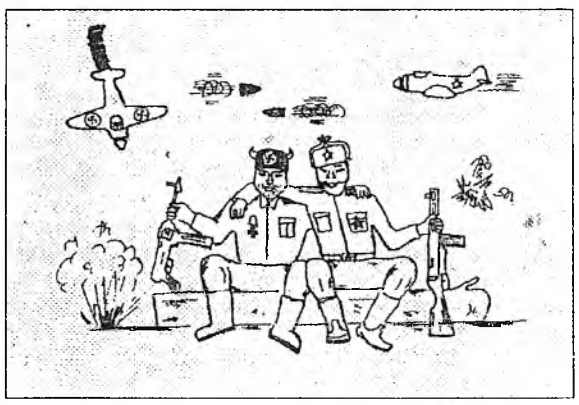

Нэгэтэ байлдаанай үедэ гэдэhэмни худхахын ехээр худхашаба. Яахашье аргагүй болоходонь, бэеэ хүнгэрүүлхэ гэжэ окопой баруун захада ургадаг хуhанай хажуу hуугаад, сүлөөшэлжэ оробоб.

Юу эдиhэн байгаа hэнбиб, hананагүй Юрэдөө гараха юм бэшэ.

Тиигэжэ hуутарни гэнтэ хойномни нөм хэлэн дээрэ "Хендехох!" гэжэ мүльhэн хоо дуугараад, түмэр затворой хабирхалаар hомоной сэмгэ руугаа орохонь эле дуулдашаба. Нюргаарни хүйтэ даа секундын хоорондо бүхы бурхадтаа зуудах мүргэжэ, шүдхэрнүүдые зуу дахин хараах бүхы таниха зоноо нюдэнэйнгөө ураг түйлгэбэб.

Эрьелдэн харахадамни... Ай бурхан! Тан фашистмни байшаба. Сугтаа тамхила тэрэнэй саашаа ошоходонь, гэдэhэмни т худхахаяа болишонхой, гараха юумэни гарашанхай байба.

ХУНДЭТЭ ПИОНЕР

Минии унаган нүхэр Асадуллин Габдул Асадович эхэ эсэгэтэеэ 1940-өөд оноор багахан хүбүүн Казань хотоhоо Түнхэнэй аймагай Охор-Шэбэр нютагта зөөжэ ерээ бэлэй. Хоёр гурбан жэлэй үнгэрөөд байхада, Габдул хүбүүн сула буряад хэлэтэй болоо hэн. Бэшэ татаар нүхэдhөөнь урид буряад хэлэ шудалжа, 6 класс дүүргэhэн юм.

Бага наhанhаань ажалай амта hайнаар амсаhан Габдул Асадович мүнөө нютагайнгаа зоной дунда хүндэтэй ябадаг. Олон жэлдэ "Саяанай" совхозой гахайн фермэ дээрэ бригадираар ба барилгын бригадын ударидагшаар ажаллажа, наhанайнгаа амаралтада гаранхай. Ажалдаа үндэр дүн туйлаhанайнгаа түлөө "Залуу үетэниие hурган хүмүүжүүлэгшэ", "Социалис ажалай ударник", "Жэмhэгэй дунда hургуулиин хүндэтэ пионер" гэhэн үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэхын хажуугаар "Ажалай Тэмдэг" орден болон олон медальнуудаар шагнагдаhан.

Мүнөө хүндэ хүшэр сагта хүн бүхэн мүнгөөр дуталдана. Тиимэшье хадань татаар яhанай Габдул Асадович Асадуллинай "Буряад үнэн" газетэеэ захижа, уншажа ябадагынь урмашамаар гээшэ. Хурим түрэ болон найр наадан дээрэ Габдул Асадович буряадаар юрөөл, захяа, оньhон үгэ, үльгэр түүхэ hуралсалай үгэнүүдые хэлэдэг, дуунуудые дуулажа, шагнажа hуугшадые баясуулдагынь ямар гоё гээшэб.

Хүршэ айлнуудтаа орохоо, "Буряад үнэн" бии гү юундэ түрэл hониноо захиж хэжэ абанагүйбта гэжэ hануулдаг.

Тэрэ "Буряад үнэн" hониноо "минии багшаа" "онсо нүхэрни" гэжэ тоолодог. "Түрэл хэлэн" дээрэ гарадаг hониноо уншахагүйдөө ганса "Буряад үнэниие" доромжолно бэшэ мүн буряад хэлээ доромжолно гэ шэг" гэжэ тон зүб тэмдэглэдэг.

Б. БИРБАЕВ.

1987 ондо арадай коллективүүдэй дунда үнгэргэгдэhэн Бүхэроссин конкурсдо амжалтатайгаар хабаадажа, З. Тогочиев 1 шатын дипломоор шагнагдаhан байха юм. Тиихэдэ Зоригто хүбүүн артистын мэргэжэл шэлэхэб гэhэн hанал бодолойнгоо зүб байhанай үшөө нэгэ гэршэтэй болоо hэн. Түрүүшын амжалтын баяр урма зоригыень бүри хурсадхаа юм бэзэ.

1993 ондо З. Тогочиев "Сагаан hара" гэhэн республиканска конкурсын лауреат болобо.

Иимэ ехэ амжалтануудые туйланхай, наhанайнгаа харгы шэлэнхэй, дуушан болохо эрмэлзэлтэй Зоригто хүбүүн Буряадай республиканска үндэhэтэнэй 1-дэхи лицей-интернат 1994 ондо дүүргээ hэн.

hая hургуули дүүргэhэн бусад хүбүүд, басагадтал адляар, хайшаа, ямар дээдэ, тусхай дунда hургуулида оролтойб гэжэ Зоригто маргаагүй - Санкт-Петербургын театральна искусствануудай гүрэнэй академидэ орохо зорилготойгоор холын харгыда сэхэ мордоо hэн. Тэрэнэй тиишээ ошоходо, орохоёо hанаhан hургуулидаа орошохо гэжэ дууша хүбүүнэй гэртэхиниинь шье, hургуулиинь багшанаршье этигээгүй. Хэды тиигэбэшье, гансал өөрынгөө хүсөөр, өөрынгөө ухаагаар, бэлиг шадабаряараа, аза талаангаараа Зоригтомнай "hанаhандаа хүрэжэ, hарбайhанаа абаhан" юм. Мүнөө З. Тогочиев дээрэ дурсагдаhан hургуулиин III курсын оюутан.

...Гонзогор харахан шарайтай, саб сагаахан шүдэнүүдээ харуулан hагад, илдамханаар энеэбхилдэг Зоригтотой танилсаха, хөөрэлдэхэ талаантай байбаб.

ЗОРИГ ЕХЭТЭЙ ЗОРИГТО

...Юун гээшэбши? hүлдэ гү?
Юртэмсын амин гү? -
Дуун гэжэ!

(Ц-Д. Дондокова).

Үнэхөөрөөшье, дуун гээшэ юун бэ гэжэ ном,жолоод үзэхэдэ, угаа hонин байнал. Хоёр ергөн гүөр тэрээн тухай хэлээд орхихын аргагүй. Харин нэгэ ирагуу hайхан дуун зохёогдохоо ойшо үргэн олон шагнагшадай зүрхэ сэдьхэл ойсуулан дулаасуулаад, олон үеын хүнүүдэй эгээл ургатай дууниинь болошодог. Нүгөөдэ ниманиинь хүнэй ухаанда торонгүй, ойтагдажашье магад.

Буряад дуунууд соо удхагүй, аялга муутай, зоной ургагүй дуун үгы гэжэ би hананаб. Хүнэй сэдьхэлэй ниhа дайража, уяруулан бахархуулха, тэршээ ойлгуу зүрхэ хүлгүүлхэ дуунууд элдин Буряадтамнай гарабэг юм даа!

Теэд хэды гоё дуун байбашье, дуушанай муу ааа, тэрэ баhал муу гүүлээд, мартагдашахадаа болохо. Юундэб гэхэдэ, хүн бүхэндэ хонгёо hайхан хоолой бурхан бэлэглэдэггүй ха юм. Дээрэhээ ергөөгдэhэн бэлиг шадабарияа бүхы наhаараа ойлижэ, тэрэнээ улам бүри хурсадхажа ябаhан ааута дуушад Буряад орондомнай үсөөн бэшэ.

Эгээл иимэ бэлиг бурханhаа абажа түрэhэн, ойсэр hайхан хоолойтой залуу нэгэ хүбүүн тухай ондо хөөрэхэ дурамни хүрэнэ. Энэмнай - Зоригто Тогочиев. Республикымнай, илангаяа Улаан-Үдэ ботын олон хүн тэрэниие мэдэхэ байха. 1-дэхи интернат hургуулиин (мүнөө Буряадай республиканска үндэhэтэнэй лицей-интернат) ергэдэхи искусствануудай 8-дахи hургуулиин "Эрдэн" ансамблиин дууша хүбүүн Зоригтые 4-5 жилэй саада тээ олохон концертнүүдтэ харахаар ойгша hэн. Ирагуу hайхан дуунуудаараа, хонгёо ое хоолойгоороо Зоригто Тогочиев дуэт боложо ааладаг. Туяна Зоригтуеватаяа шагнагшадые ниэн баясуулдаг бэлэй.

Теэд hургуулишье дүүргэгдэшоо, дуушаднайшье ергадахаа болишоо гэжэ hанан гэhээмнай, мүнөө амар hургуулиингаа ойн баярта зорюулагдаhан концертдэ суута боложо үрдиhэн Зоригто Туяна ибер хоюулаа тайзан дээрэ гаража, харагша ханадаа хэмгүй ехээр баярлуулбал даа!

...Зоригто 1977 оной июлиин 7-до Ивалгын ымагай Дээдэ-Ивалга нютагта түрэhэн юм. Тэрэ ши зааханhаа хойшо дуунда дуратай, элдэб нуудай аялга хамар дорохоноо гүнгэнэжэл ааг hэн. Тээ томо болоод, радио, телевизорээр ынай дамжуулганууд ые ехэтэ hонирхожо ааг, hонирходог, артистнуудые hажаажа, хамаг нуудыень сээжэлдэхээ ороддодог Зоригтые аглаhан нютагайнь үндэр наhатайшуул: убүүмнай дуушан боложо, Буряадаа суурхуулхал йха" гэлсэдэг бэлэй.

1984 ондо долоотойхон Зоригто республикын тернат hургуулида ерээ. Үхибүүн бүхэнэй бэлиг адабари хара багаhаань элирүүлхэ зорилготой дэхи багшанарай анхаралые Зоригто гансата аадхёо hэн. Тиигээд л, 1-дэхи классhаа эхилжэ, тернат hургуулиин дэргэдэхи искусствануудай ргуулида hураба. Бэлигтэй дуушан Клавдия ржиевна Шулунова, бэрхэ багша Елена иловна Санжимытыпова гэгшэдэй хүтэлбэри оо хэдэн жэлэй туршада хүдэлжэ, бурханhаа гэhэн бэлигээ нилээн мүлиhэн байна. улахынгаа хажуугаар, Зоригто зүжэгүүдтэшье адаад үзэдэг hэн.

Саашанхи хуби заяагаарнь hонирхоhомни гайхалгүй юм бэзэ.

- Санкт-Петербургда байхадаа, нилээн юумэ хараhан, үзэhэн юм аабзаб даа. Эндэ тэндэ хүдэлжэ, өөрыгөө хангаха мүнгэшье ологдоо. Хэды тиигэбэшье, hанаhанаа бэелүүлхэ зоригни мохоогүй, дуушан, актёр болохо эрмэлзэлтэеэ хахасаагүйб.

Би бурханда ехэ hүзэгтэй хүм. Тиимэhээ бурханайл туhаламжаар энэ хүрэтэр ябанаб гэжэ нангинаар этигэгшэб...

Буряад ороной мэдээжэ оперно дуушан Валентина Цыдыпова тухай хэлэхэ дурам хүрэнэ. Тэрэнэй концертдэ орожо, ирагуу hайхан хоолойень шагнажа урмашаха жаргалтай байгааб - суута Мариинскэ театрай примадонна өөрынөө дууладаг спектакльнуудта буряад угсаатанда гэжэ 75 hуури эзэлээд байдаг юм.

... Тэрэнэй дуулажа байхада, зал соо hуyhан зон абяа шэмээгүйгөөр шагнадаг. Партияа гүйсэдхэжэ дүүргэхэдэнь, театрай тайзан харагшадай шэдэhэн сэсэгүүдээр бүрхөөгдэшэдэг. "Энэмнай юун гээшэб гэжэ ойлгуулhанайшье хэрэггүй", - гэжэ Зоригто хөөрөө hэн.

- 1996 ондо "Санкт-Петербургын hаруул сагаан hүнинүүд" гэhэн конкурсдо З.Т. Тогочиев хабаадахадаа, гайхамшагта амжалта туйлажа, түрүүшын hуури эзэлээд, 1-дэхи шангаар, "Болор арфаар" шагнагдаhан байха юм. Дуушадай тус мүрысөөнэй hүүлээр Зоригтые "Москва-97" (урдань "Ялта-Москва-Транзит" гэжэ нэрэтэй байhан) конкурсдо хабаадахыень эмхидхэлэй хороон үриhан байна. Тэрээндэ хабаадахын түлөө З. Тогочиев тэрэ хороондо 1000 доллар (5000000 түхэриг) мүнгэ түлэхэ ёhотой юм. Энээнhээ гадна, 2320 доллар (11 гаран миллион түхэриг) мүнгэндэ концертнэ хубсаhа абаха, фонограмма хэхэ болоно. Тиимэ ехэ мүрысөөндэ хабаадажа байhан хүнэй эдысээ мүнгэ гаргашалхань ойлгосотой юм ааб даа. Мүнөө түрэл нютагаа ерэжэ, элдэб янзын эмхи зургаануудд, фирмэ бүлгэмүүдтэ, баян хүнүүдтэшье хандахадань, тэрэниие дэмжэхэ хүн олдобогүй бшуу.

- Нэн түрүүн Л.Ч. Нимаевада хандаа hэм. "hайн лэ ааб даа, ехын харгыда гаража байнаш. Бидэшни шамдаа туhалхые оролдохобди, теэд шахардуухан байдалда оронхойемнай өөрөө мэдэнэ гүбши даа", - гэжэ тэрэ хэлээ.

Саха (Яхадай) "Юрга-банк" хамаг мүнгыешни хуу түлэхэбди, теэд ши манай республикын иэрэ түлөөлхэ ёhотойш гээд дурадхаа юм, тиихэдэнь би арсаа hэм, - гэжэ Зоригто хөөрэнэ.

Мүнгэ танганай талаар хэды хүндэ байдалда ороошье hаа, Буряад ороной нэрэ хүндые хамгаалжа шадахаар гансахан хүниие республикамнай конкурсдо эльгээжэ шадахагүй юм гү?!

Зоригто үнэхөөрөө зоригтой хүн юм. Эрмэлзэл зорилгоёо бэелүүлхэб гэжэ батаар найданхай бэлигтэй дууша хүбүүндэ амжалта хүсэхэhөө гадна, ирагуу дуунуудаараа, гоё hайхан хоолойгоороо арад гүмэноо баясуулжа ходо ябыш даа гэжэ хэлэхэ дурам хүрэнэ.

Туяна ШОЙНХОРОВА,
БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй IV курсын оюутан.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: З. Тогочиев дүрбэн хүлтэй нүхэртээ.

(Гэр бүлынь альбомhоо абтаба).

Дурасхаал

БАЯН ДЭЛГЭР СЭДЬХЭЛТЭЙ БЭЛЭЙ

Буряад Республикын элитэ эмшэдэй нэгэн, Россин болон Буряадай АССР-эй габьяата врач Павел Тихонович Яжинов ороноймнай элүүрые хамгаалха албанай хүгжэлтэдэ ялас гэмэ мүр сараа үлөөhэн, ехэхэн хубитаяа оруулhан хүн юм.

1916 оной декабриин 5-да "Эрхүүгэй губерниин Алайрай районой Ехэ Бахтай hууринда таряашанай бүлэдэ түрэhэн байна. Совет засагай хүсөөр эрдэм hургуулитай болоо. 1941 ондо Эрхүүгэй гүрэнэй мединститут дүүргээд, дайнай түрүүшын үдэрнүүдтэ сэрэгтэ абтаhан юм. Улаан Тугта Амурска флотилиин госпитальдо врач-ординатораар 1947 он болотор алба хээ. Удаань сэрэгhээ табигдажа, Улаан-Үдэ шадарай Дээдэ-Онгостойн тубсанаторидо врач-фтизиатрай тушаалда эльгээгдээ. 1948 ондо Ильинкын хүүгэдэй туберкулёз эмшэлдэг санаториин ахамад врачаар томилогдоhон байна.

Эдэбхи ехэтэй, hайн эмхидхэлшэ, мүн мэргэжэлэй талаар түгэс бэлэдхэлтэй байhыень хараада абан, 1950 ондо республикын Элүүрые хамгаалгын министерствэдэ дэбжүүлээ hэн. Урид таhагай начальнигаар, удаань министрэй орлогшоор 1959 он болотор хүдэлөө. Саашадаа республиканска тубдиспансерэй ахамад врачай тушаалда олон жэлдэ хүдэлhэн байна. Өөрhөөн ехэ шангаар асуудаг зантай hэн. Суг хүдэлдэг зонтойгоо аятайгаар харилсадаг, бүхы асуудалнуудые бүтэхэ тээшэнь, үнэн зүбөөр шиидхэхые оролдодог байhандань коллективынь ехэ хүндэлдэг бэлэй. Ажалай талаар ехэ эрилтэтэй аад, харин бүхыдөө түни түбшэн, баян дэлгэр сэдьхэлтэй хүн hэн гээд суг хүдэлhэн хүнүүд Павел Тихоновичые hайн hайханаар дурсадаг.

Республикада туберкулёзтой тэмсэлэй, hэргылгын хүдэлмэриие эмхидхэлгэдэ онсо анхарал хандуулжа, аймагай фтизиатрнуудта методическа болон консультативна аргагүй ехэ туhа хүргэhэн байха. Тэрэнэй үүсхэлээр 1959 онhоо зүбшэл үгэхэ уулзалганууд үнгэрдэг болоо, мүн аймаг бүхэндэ элирүүлэгдэhэн үбшэнтэдэй картотекэ бүридхэгдөө hэн. Дээдэ гарай мэргэжэлтэ байха үедөө суг хүдэлдэг залуу врачнуудай мэргэжэлэй талаар ургалтада ехэ нүлөөлдэг бэлэй. Элдэб hуралсал, симпозиум, конференцинүүдтэ дуратайгаар эльгээгшэ hэн.

Тэрэнэй шабинар олон юм. Эрхим, нэрэ солотой эмшэд болоhон шабинарынь гэхэдэ, республикын тубдиспансерэй ахамад врач байhан М.К. Хитрихеев, элүүрые хамгаалгын отличник А.Х. Бажеева, габьяата врачнууд В.И. Ланько, В.И. Шарапова, И.М. Тудохонова болоп бусад.

Суггаа хүдэлhэн нүхэдынь, Россин болон Буряадай АССР-эй габьяата врачнууд Н.К. Богатырёва, Н.А. Бодонова, А.В. Булгатов, мүн республикын габьяата врачнууд Н.П. Макаров, Л.Е. Максимова, Т.И. Бусыгина, Р.Г. Медведева болон бусад Павел Тихоновичые хододоо хани халуун, сэдьхэлэй hайхан үгэнүүдэр дурсажа байдаг даа. "Хүндэ туhа хүргэхэ, дэмжэхэ гээл hаа, хододоо бэлэн байдаг бэлэй" гэжэ олохон хүнэй хэлэхые дуулаhан гээшэб.

Гүрэн түрэшье эрхим бэрхэ врачай, эмхидхэлшын ажалай габьяае үндэрөөр сэгнээ. Тэрэ Ленинэй, Улаан Одоной орденуудаар, мүн "Шэн габьяата ажалай түлөө" медаляар шагнагдаhан юм. Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Советэй болон Элүүрые хамгаалгын министерствын олон тоото Хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагдаа.

Энэрхы сэдьхэлтэй хани нүхэр байhан Павел Тихонович гурбан хүбүү хүмүүжүүлжэ, ажабайдалай үргэн харгыда гаргаа. Табан ашанарынь, дүрбэн гушанарынь нэрыень нэрлүүлжэ ябана.

Байгша оной декабриин 5-да Павел Тихонович Яжинов амар мэндэ ябаа hаа, 80 наhанайнгаа ойе тэмдэглэхэ hэн. Тэрэнэй ажал хэрэгүүд, дэлгэр hайхан сэдьхэл тухай нангин дурасхаал үри хүүгэдэйнь, аша, гушанарайнь, бүхы мэдэдэг байhан хүнүүдэй зүрхэ сэдьхэлдэ үлэнхэй.

Галина ДУГАРОВА,
"Фтизиатрия" гэhэн республиканска ТМО-гой ахамад врач.

Соёлой һонин

ДУРАСХААЛЫЕНЬ МҮНХЭЛЭН...

Һаяхан буряад драмын академическэ театр соо Болот Бороевой хубиин концерт боложо, элитэ поэт Дондок Улзытуевай 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан байна. Энэ концертыень Дугаржаб Дашиев дэмжэбэ. Театрай артистнууд Суранзан Жаргалова, Цыден Цырендоржиев гэгшэд энэ концерт хүтэлбэрилөө.

Композитор В.Пантаевай хүтэлбэри доро наадаһан хүгжэмшэдэй оркестр энэ концертые дэмжэбэ. Гитара дээрэ конкурснуудай лауреат Куржумов наадаа.

Энэ үдэшэ олон дуунууд, шүлэгүүд зэдэлбэ. Суута поэдэй үгэнүүд дээрэ бэшэгдэһэн зохёолнууд шагнагшадай анхаралда дурадхагдаһан байна.

Эзэлжэлэн зэдэлһэн шүлэгүүдые дуушад Болот Бороев, Дугаржаб Дашиев, Дамба-Дугар Бочиктоев гэгшэд дуунуудаараа шэмэглэбэ.

Энэ үдэшэ ехэ гоёор дуулаһан Болот Бороевто мэдээжэ дуушан Дугаржаб Дашиев үндэр сэгнэлтэ үгөө, илангаяа буряад арадай дуунуудыень магтаа. Шагнагшад оло дахин дабтахыень гуйһан байха юм. Оройдоошье анхан дуулдаагүй дуунуудые хаанаһаа "малтажа" гаргаба гээшэб гэжэ СССР-эй арадай артист һонирхоо.

* * *

Тиихэдэ мүн лэ эдэ үдэрнүүдтэ элитэ уран зохёолшо, драматург Даши-Рабдан Батожабайн 75 жэлэй ойдо зорюулагдаһан хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэнэ. Һаяхан хотымнай "Прогресс" кинотеатр соо Даши-Рабдан Одбоевичой найруулгаар табигдаһан "Адуушанай дуун" гэһэн уран һайханай фильм (1956 он) харуулагдаба.

Улаан залаар дүүрэн сугларһан хүнүүдтэ үнгэтэ һайхан энэ фильмыг харуулагдахын урда тээ Батожабайн наһанай нүхэр һамасу Батуевна урин дулаахан үгэнүүдые хэлээ. Хайшан гэжэ энэ кино буулгагдааб, хэд энэ фильмдэ хабаадааб гэжэ ехэ һонёор бултанда тэрэ хөөрэжэ үгөө.

Дуу, хүгжэмтэй энэ фильмдэ гол роль шадамар бэрхээр гүйсэдхэһэн, оперно театрай мэдээжэ дуушан байһан Владимир Манкетовэй наһанай нүхэр эндэ хабаадалсаа. Һонин фильм эндэ сугларагшадай зүрхэ сэдьхэл ханаагаа, ехэтэ баясуулаа.

Б. ОРБОДОЕВА.

ҮНЭТЭ БЭШЭГҮҮДЫЕ БАРИБА

Һаяхан БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй оюутад Даши-Рабдан Батожабайн 75 жэлэй ойдо зорюулагдаһан уулзалгада хабаадажа, ехэ һонин үдэшэ үнгэрөө. Залаар дүүрэн сугларһан оюутадтай уран зохёолшод, поэдүүд Гунга Чимитов, Солбон Ангабаев, Дугар Дылгыров, Булат Жанчипов, Лопсон Тапхаев. Тиихэдэ Д-Р.О.Батожабайн хани нүхэр һамасу Батуевна гэгшэд уулзаһан байна.

Буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй оюутан Вера Хаптанова элитэ уран зохёолшо тухай элидхэл хэжэ, эндэ сугларагшадые һонирхуулба. Факультедэй декан Саян Жимбиевич Балданов үгэ хэлээ.

Б-Р.Батожабайда зорюулагдаһан буряад поэдүүдэй шүлэгүүдые оюутад уран гоёор уншаба. Дугар Дылгыров, Гунга Чимитов, тэрэнэй хани нүхэр Цыпил Доржиевна, Солбон Ангабаев, профессор Ширао-Нимбу Цыденжапов гэгшэд Даши-Рабдан Одбоевич тухай найханаар дурсаа, хөөрөөнүүдээрээ оюутадай анхарал татаа.

Илангаяа Дугар Дылгыровэй хөөрөөн һонин байгаа. Залуу дуушад, композиторнууд Цырен Шойжинимаев, Баир Батодоржиев гэгшэд дуунуудаа дуулажа, эндэ ерэһэн зониие баясуулба. Цырен Шойжинимаев өөрынгөө дууе Д-Р.Батожабайн хани нүхэртэ зорюулһан байна.

Энэ уулзалгын үедэ элитэ уран зохёолшодо зорюулагдаһан фотостенднүүд, планшедүүд, номуудай выставкэнүүд эндэ сугларагшадай анхарал татаа.

Уулзалгын түгэсхэлдэ Даши-Рабдан Батожабайн дурсалгын шэнэ ном, портредыень наһанайнь нүхэр һамасу Батуевна тус факультедэй багшанарта, оюутадта эгээл үнэтэй, мүнхэ дурасхаалай бэлэг болгон дамжуулаа.

Лопсон ТАПХАЕВ,
Буряад Республикын арадай поэт.

* * *

Хүндэтэ уншагшад! Д-Р.Батожабайн зохёолнуудаар бүтээгдэһэн "Алтан гэр", "Адуушанай дуун" гэһэн кинофильмнүүд байгша оной декабриин 16, 17-ной үдэрнүүдтэ "Прогресс" кинотеатрта харуулагдаха. Биледэйнь сэн—1000 түхэриг. Уринабди!

АГЫН ҺҮЭЭГШЭД - ТҮБЭДТЭ

Аятай дулаахан энэ жэлэй алтан намарай дунда һараар найман хүнһөө бүридэһэн Ага нютагай бүлэг һүзэгшэд Түбэд ороноор аяншалһан байна.

Бурханай орон гэлсэдэг нютагаар аяншалхадаа, бидэ һонирхолтой олон юумэ хараабди, ойлгожо абаабди. Һаса хотодо дүрбэн үдэр байхадаа, Будалын ордон (Потала), Ехэ Жуу, Бага Жуу, Брайбун, Галдан, Сыраа дасангуудаар үргэл, мүргэл хэжэ, буянгаа арьбадхаабди, - гэжэ аяншалагша, Агын дасанай Мүнхэ лама (М.Б. Базаров) мэдүүлээ һэн.

Һүзэгшэдэй бүлэгые эмхидхэхэ, бүридхэхэ хэрэгтэ Шэтын аяншалгын "Забтранстур" агентствын хүдэлмэрилэгшэ Ч.Б.Санжижамсуева ехэ эдэбхитэй байгаа. Өөрөө тэрэ тэдэнтэй ябалсажа, хүтэлбэрилгын талаар бүхы ажал хэрэгүүдыень бүтээһэн байна. Иимэ бүлэгүүдые тус агентство гарагай 3-най үдэр бүри эмхидхэн ябуулжа байхаар харааланхай юм.

Б. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: зүүн гаранаа (һуугшад): Агын дасанай ламанар: Баяр, Гурожаб; зогсогшод: Мүнхэ лама, Агын 1-дэхи дунда һургуулиин багша Д.Д. Дашицыренова, Ч.Б. Санжижамсуева, Шулуутай нютагай Д.Б. Базарова, Ушарбайн Б. Батожапова, Зугаалайн Д.Ж. Гогонова гэгшэд.

Б.БАЗАРОВАЙ фото.

МВД-һээ мэдээсэнэ

УЛААН-ҮДЭДЭ АРХИНШАД ОЛОН

Ноябрь һарын һүүлшын гурбан ба декабриин түрүүшын үдэ республика доторнай 243 гэмтэ ябадал гаргагдаба. Тодорхойлбо нэгэ хүн алуулаа. 133 хулгай хэгдээ, дээрмэдэлгэ, хуниие сохихе юумыень буляаха 35 ушар дайралдаа, носоһон 7 түймэртэ 6 хүн хосороо.

Хуули сахиха албануудай хүсөөр гэмтэ ябадалай 127-ниие элирүүлэгдэһэн байха юм. Илангаяа амаралтын үдэрнүүдтэ һогтуу мунхаг хүнүүдэй аяг ааша гаргахань олон байгаа. Аятай зохидоор амаралтаяа үнгэргэхын орондо архи уужа алмайрһашуул үйлс гудамжаар үлүү олоор тэнэнэл хаш. "Улаан-Үдэ ерэхэдэ архиншадайнь олониие гайхагшабди",—гэжэ айлшаднай хэлэ лэ абадаг. Энээниеень зүбтэйшье юм гү даа гэжэ һанахаар л байна.

ӨӨҺЭДЫН ТҮХЕЭРЭЛГЭ АЮУЛТАЙ

Үбэлэй хүйтэндэ олохон лэ зон гэр байраяа дулаасуулха гэж элдэб электро-түхеэрэлгэнүүдые ухаалдин, тодходог заншалтай Элшын хүсэ гамнан алмаха гэжэ али болохоор мэхэтэй хэрэгсэлнүүдые зохёохо.

Иигэжэл өөрөө бүтээһэн электро - түхеэрэлгэһээ болож аймшагтай түймэр эхилнэ ха юм. Эртэ үглөөгүүр Улаан-Удын Черемушки гэжэ гудамжада оршодог Т. ба К. гэгшэдэй гэртэ энэ ушарһаа гэнтэ гал носожо, бүлын 6 хүн түймэрэй хоротой утаанда хахажа наһа барабад.

Энэл үдэр Сэлэнгын аймагай Поворот тосхоной М. гэгш өөрынгөө һаланаар (электро - пеэшэн харуулһагүй орхигдоо) гэр байраяа галай дүлэндэ абхуулжа, орохо гэргүй, эдлэхэ зөөригүй үлэбэ.

ҺЭШХЭЛ ТУХАЙ ХЭЛЭҺЭНЭЙ ҮЛҮҮ

Ноябриин 29-нэй харанхы һүни хулгайшад Буряадай Гүрэнэй оперо болон баледэй театрай үүдэнэй суурга хюрөөдэжэ ороод, тэндэ байһан ГАЗ-3102 (Волга) түхэлэй автомашинын 3 мөөр хулуугаа.

Мүнгэ зөөреэр дуталдажа, арай шамай гэжэ ажамидаржа байһан оперо болон баледэйнгээ ганса театрые миллион хахад түхэригэй гарзада оруулагшадай һэшхэл тухайнь хэлэһэнэйшье үлүү ха.

Тиихэдэ Загарайн аймагай Новоильинка һууринай һүнэй фермые даагша Цырендоржиева мүн лэ милицидэ мэдүүлгэтэй хандаһан байна. 29-нэй һүни харуулһагүй колхозой фермэнэ 2 бидон, хүнэгүүдыень болон бусад амһартануудыень хулгайл зүргөөр ябаашад хуу хаман абашоо ха юм.

Мүнөө энэ нютагта "шуурятай". Юуб гэхэдэ, милици болон һаалишад өөһэдөө мүрдэлгэ, бэдэрэлгэ ябуулжа байнхай. Һэшхэлэй алдаһан хулгайшад һуулганье байлгахаяа болибо ха юм даа.

Б. САНЖАЕВ.

Хүн бэдэрэгдэнэ

ХАРАҺАН, ДУУЛАҺАН ХҮН-ХОНХОДЫТ

Бэшүүр һууринда 1972 ондо түрэһэн Павлов Сергей Афанасьевич ноябриин 19-дэ гэрһээ гаража ошоһон аад, бусаагүй. Һүүлшын үедэ тэрэ Строительнуудай проспектын 56-дахи гэрэй 35-дахи байрада ажаһуугаа.

Тэрэнэй шэнжэнүүд: ород хүн, бэеын үндэр 175-176 сантиметр, туранхайшаг бэетэй, сайбар шара, шэнгэн үһэтэй, халзаншаг, хүхэ нюдэтэй, магнай дээрээ 1 сантиметр тухай шархын тэмдэгтэй.

Иимэ хубсаһатай байгаа: эреэн ногоон үнгэтэй "афганка" хүүртигтэй, капюшонтой, ондатра малгайтай, улаан үнгэтэй мохер шарфтай, хурин үнгэтэй жээмпэртэй, хара футболкотой, гурбан сагаан хүбөө хяазатай хүхэ үнгэтэй спортивна үмдэтэй, сагаан ноохон оймһотой.

Хэн нэгэн Сергей Афанасьевич Павловай байһан газар тухай, мүн хаана ябаһан тухайнь мэдээ һаа, иимэ телефонуудаар хонходыт: 3-65-84, 9-21-32, 3-02-02 гү, али 02.

Олоной анхаралда

ХЭЖЭГЫН АРАДАЙ ТЕАТРАЙ ЗҮЖЭГТЭ УРИНАБДИ

Декабриин 4-дэ Буряадай элитэ поэт Дондок Улзытуевай зохёолнуудаар найруулагдаһан "Дурдалга" гэһэн литературна зүжэгөө Хэжэгын арадай театр "Улыгэр" театр соо үдэшын 6 часта харуулха юм. Театрта дуратайшуулые Хэжэгын арадай театрайхид урина.

Үглөдэрынь Д.А.Улзытуевай түрэһөөр 60 жэлэй ойн дурасхаалта үдэшэ дээрэ (оперно театр соо) энэ зүжэгһөө хэһэг харуулагдаха.

Манай корр.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОЕ КОЛЛЕГИ: **С.Д.РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б-М.Ж.БАЛДАНОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б. ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентын ба Правительствын аппарат), Д.Д .СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), гаһатуудые даагшад: Г.Х.ДАШЕЕВА, Ц.Ц. ДОНДОГОЙ, С.Д.ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА , В.И.ЛИНГАЕВ (хэблэлэй директор).**

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Индекс 50901 Хэһэг 4317. Хэблэлдэ гушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэһэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 2-40-45. Б 0079-дэхи нөмертойгоор бүридхэлдэ абтаһай. Заказ № 7907

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмный - 2-54-54, редакторай орлогшын- 2-68-08, харюусалгата секретарийн - 2-50-52, секретариадай - 2-62-62, гаһатуудые үндэһэлэй болон политическэ асуудалнуудаар - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-34-05, экономикын - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, соёлой болон түүхын - 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, залуушуулай, оюуганай ажабайдадай болон олониитын хүдэлмэрийн - 2-54-93 (даагшань), 2-69-58, мэдээсэлэй болон соносхолой 2-66-76, 2-67-81, корректорнуудай - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76.

" Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-98.